

**Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta**

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Bakalářská práce

**Konec Druhé světové války
v Poděbradech**

autor:

Martin Jelínek

vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Alena Míšková

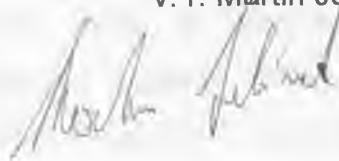
rok:

2008/2009

Prohlášení o samostatném zpracování bakalářské práce

Tímto prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Konec Druhé světové války v Poděbradech* napsal a zpracoval v plném rozsahu vlastnoručně a sám.

v. r. Martin Jelínek

Poděkování

Mezi lidmi, kterým patří mé poděkování za pomoc se psaním této práce, patří paní Marie Haberlová a pan Mgr. Radomír Simjansev. Oba pamětníci mi svými vyprávěními a vzpomínkami usnadnili psaní a pomohli mé představivosti k oživení přes půl století starých událostí. Dále chci poděkovat Ing. Josefovi Husákovi a Bc. Ondřeji Haberlovi. Ti mi smluvili schůzky s výše zmiňovanými pamětníky a bez nich by k rozhovorům se současníky popisovaných událostí nemohlo dojít. V neposlední řadě patří mé poděkování doc. PhDr. Aleně Míškové, která je vedoucí mé práce a po celou dobu psaní mi vydatně pomáhala.

Obsah	
1. Úvod	6
1. 1. Důvody vzniku této práce a volby daného tématu	6
1. 2. Doposud publikované práce o tématu a další zdroje bádání	7
2. Poděbrady 20. století	10
2. 1. Předválečná situace v Poděbradech	10
2. 2. Válka v Poděbradech	13
3. Konec války – komparace informačních zdrojů	16
3. 1. Doznívání války v Poděbradech a okolí	16
3. 2. Poděbradský odboj	18
3. 3. Předčasná radost z osvobození (2. květen)	23
3. 4. Květnové povstání a americké jednotky v Poděbradech	27
3. 5. Příchod Rudé armády, přestřelka a smrt Karla Hampla	33
3. 6. Poděbradská exekuce a návrat vězňených	40
3. 7. Rudá armáda v Poděbradech	44
3. 8. Další květnové události	51
4. Závěr	53
5. Seznam literatury	57
6. Seznam pramenů	58
7. Přílohy	59

7. 1. Fotodokumentace	59
7. 1. 1. Fotografie	59
7. 1. 2. Komentáře k fotografiím	67
7. 2. Přepisy rozhovorů s pamětníky	68
7. 2. 1. Rozhovor s paní Marií Haberlovou	68
7. 2. 2. Rozhovor s panem Mgr. Radomírem Simjansevem	88
7. 3. Zvukový nosič se záznamem rozhovorů	100

1. Úvod

1. 1. Důvody vzniku této práce a volby daného tématu

Jaro roku 1945 bylo pro Československou republiku zásadní dobou, po více než šesti letech opětovně nabyta ztracenou svobodu a za přispění zahraniční pomoci se podařilo svrhnout krutou nadvládu „protektorského“ Německa. Toto období není z dnešního pohledu významné pouze osvobozeneckým bojem proti okupantům, ale i přelomem společenského myšlení a vnímání. Éra první republiky již uplynula a Druhá světová válka znesnadnila další kontinuitu poválečného společenského i politického vývoje. Od roku 1945 se česká politická společnost začíná více otáčet na ose východ-západ za ranními paprsky, to je samozřejmě způsobeno momentální situací, kdy Svaz sovětských socialistických republik (SSSR) významně vojensky pomohl v protifašistickém boji a také bezzubostí poražené prvorepublikové demokracie, která nedokázala Hitlerovi zabránit zničit náš mladý stát. Změna politické orientace s sebou přinášela i změny sociálně-ekonomické. Ty se však měly plně projevit až za několik let. V roce 1945 se zatím jen měnil směr společenského smýšlení a málokdo si pod radostí z vítězství a nově nabyté svobody tuto změnu uvědomoval.

Z těchto důvodů považuji konec Druhé světové války v roce 1945 za jeden z nejvýznamnějších milníků naší novodobé historie. Ve spojení s mým regionálním zájmem o Poděbrady pak vznikla myšlenka zobrazit tyto významné události v kontextu situace lázní Poděbrad. Dalším impulsem, který mě utvrdil ve vytrvání a dalším bádání je relativně malé množství publikací zaměřených na toto zlomové období. Proto doufám, že tato práce najde své čtenáře a splní základní požadavek, totiž být historicky korektní a zajímavou nositelkou informací určenou všem čtenářům zajímajícím se o danou problematiku.

1. 2. Doposud publikované práce o tématu a další zdroje bádání

Mezi základní publikované práce, které se alespoň částečně doby konce války roku 1945 dotýkají, patří bezesporu kniha Evy Šmilauerové *Poděbrady v proměnách staletí II.* Tato kniha končí únorem 1948 a společně s prvním dílem tvoří ucelený přehled nejen politických, ale i sociálně-ekonomických dějin Poděbrad. Dalo by se říci, že je to základní publikace pro studium dějin Poděbrad vůbec, i když kontury moderních dějin jsou zde načrtnuty spíše okrajově a v některých místech mlhavě a nepřesně.

Další knihou, již nesmí žádný badatel zkoumající konec Druhé světové války v Poděbradech opominout, je *Poslední rok války na Nymbursku* Michala Plavce. Kniha je časově vymezena vzhledem k tématickému zaměření mé práce lépe, ale zase na druhou stranu zahrnuje větší územní oblast – Nymbursko. Pod okresní město Nymburk však Poděbrady územně patří (v současnosti – dříve byl soudní okres Poděbrady samostatný) a proto je tato práce také přínosná.

Za pozornost všech badatelů zabývajících se jakýmkoliv dějinným obdobím v Poděbradech stojí také práce Jany Hrabětové *Poděbrady město mého srdce II.*, tato publikace se nedotýká příliš roku 1945 a událostí konce války, ale přináší potencionálnímu zájemci o historii Poděbrad důkladný průřez územním rozvojem města. Je zde použito mnoho fotografií z 1. poloviny 20. století, které výtečně dokumentují rozvoj lázeňství a zobrazují řadu architektonicky a historicky cenných objektů. Také je možné udělat si podle dobových fotografií jasnou představu o místech, kde se odehrávaly události zlomového jara 1945.

Roku 1945 se okrajově dotýkají také publikace *Historie a současnost podnikání na Nymbursku* od kolektivu autorů v čele s P. Fojtíkem a J. Hrabětovou, *Lázně Poděbrady 1908 – 1978* od Antonína Robka, kde najdeme průřez historií lázeňství, ale z této práce je silně cítit vliv doby, kdy byla napsána (roku 1978) a sešit *Jak šla léta nymburským regionem*

sestavený z novinových titulků v chronologickém uspořádání od Františka Najbrta. Zde ale mnoho informací nenajdeme.

Další a pro mé bádání i podstatnější informační zdroj představují dosud nevydané rukopisy. Mezi ně patří *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad* od Čeňka Kláska. Jedná se o deníkový záznam mapující celou Druhou světovou válku a také tedy rok 1945. Tyto zápisy jsou uloženy v Polabském muzeu v Poděbradech a jsou opatřeny mnohými vsuvkami a vloženými či vlepenými poznámkami a dodatky, což jim dodává na pestrosti. *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad* byly 29. ledna 1951 odevzdány na Národní výbor v Poděbradech, o čemž svědčí i zachovaný doklad o předání¹. Čeňk Klásek se narodil roku 1879 ve Veřejchovech u Horažďovic. Studoval v Plzni a na Poděbradsku působil jako učitel od roku 1900 do roku 1939. Poslední čtyři roky pracoval na pozici ředitele poděbradské obecné chlapecké školy. V květnu 1945 pak také působil jako člen Soudu národní očisty v Poděbradech. Jeho *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad* uvádějí, že k jejich dokončení došlo rukou autora v prosinci 1950, což vypovídá o retrospektivitě Kláskových zápisů. Na druhou stranu byl Čeňk Klásek pověřen funkcí poděbradského kronikáře již 7. května 1945.² Jistě tedy shromažďoval materiál i během revolučního května 1945 a jeho práce je tudíž velmi autentická. V Polabském muzeu v Poděbradech je také uložena kniha jménem *Paměti města Poděbrad* zabývající se válečným a poválečným obdobím. Ta působí „úhlednějším“ dojmem a je zdobně ilustrovaná. Jejím autorem je Jaroslav Peřina, místní stavitel a člen prvního poválečného Národního výboru. Kronika je psaná retrospektivně a s jejím sepisováním bylo započato po roce 1953 (v té době již byly odevzdány Kláskovy zápisy). Na mnoha místech v textu je patrné, že Peřina od Kláska čerpal nejen informační obsah jeho zápisů, ale i jejich formu.

Dalším pramenným zdrojem pro mé bádání zásadního významu je Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru

¹ Originál uložen v Polabském muzeu v Poděbradech. Originál nebyl dosud publikován.

² KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad.*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 171 – 172

do Prahy.³ Pod zprávou jsou za Národní výbor podepsaní: Josef Tamchyna, Vojtěch Cepek a MUDr. Ladislav Filip. Jejím zhotovitelem byl JUDr. Pavel Kárník a dnes je možné prostudovat ji v Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. Pro události května 1945 je to pramen nejdůležitější, je totiž jisté, že jak Čeněk Klásek tak Jaroslav Peřina v době sepisování svých kronikářských prací se zprávou Národního výboru pracovali a oficiální informace pro své zápisy používali.

Nesmírně cenným zdrojem informací je také dobový tisk. V roce 1945 v Poděbradech vycházely dvoje noviny. Byly to *Poděbradské noviny* a *Poděbradské zvěsti*, což byly oficiální noviny Národního výboru v Poděbradech vycházející od 26. května 1945.

Květnové události roku 1945 jsou také zaznamenány v brožuře *Květen 1945 na Nymbursku*. Tato útlá publikace vyšla v rámci 30. výročí osvobození Československa Rudou armádou.⁴

Pro ilustraci dobových poměrů a smýšlení tehdejších obyvatel Poděbrad jsem se rozhodl také pro použití postupů orální historie. Vyslechl jsem výpověď dvou pamětníků, kteří žili v roce 1945 v Poděbradech. První pamětnicí je Marie Haberlová (rozená Neumajerová). Jedná se o babičku mého spolužáka z gymnázia, který mi s ní smluvil schůzku. Rozhovor se uskutečnil 17. září 2008 v rodinném domě paní Haberlové. Po svolení jsem učinil záznam na přenosný mp3 přehrávač.⁵ Celý rozhovor trval 100 minut a 7 sekund a byl u něj přítomen i vnuk paní Haberlové, můj gymnaziální spolužák a kamarád Ondřej Haberle. Paní Haberlové bylo v roce 1945 dvacet pět let a byla zaměstnána v místní továrně Sklárný Bohemia. Během rozhovoru se ukázalo, že paní Haberlová má i přes poměrně vysoký věk velmi dobrou paměť, na otázky odpovídala věcně a bezprostředně. Druhým pamětníkem, s kterým jsem hovořil, je pan Mgr. Radomír Simjansev. S panem Simjansevem mi smluvil schůzku po svém doporučení otec mé přítelkyně Ing. Josef Husák. Rozhovor proběhl

³ Originál uložen v Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. Originál nebyl dosud publikován.

⁴ Je uložena v Polabském muzeu v Poděbradech.

⁵ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

10. listopadu 2008 v „modrém salonku“ hotelu Savoy v Poděbradech. Z rozhovoru jsem se souhlasem pana Simjanseva opatřil opět zvukový záznam.⁶ Rozhovor byl dlouhý 88 minut a 2 sekundy. Pan Simjansev hovořil přímo, reakce byly bezprostřední a na naše setkání přinesl dobové fotografie a náramenní pásku, jenž měl mít ve chvíli smrti na sobě Karel Hampl.⁷ Pan Simjansev byl v roce 1945 starý patnáct let a studoval.

Mým záměrem v této práci je podrobit kritické komparaci pramenné písemnosti společně se sekundární literaturou, dobovým tiskem, ale i výpověďmi oslovených pamětníků. Výsledkem tohoto srovnání by měl být pravdivý a objektivní pohled na konec Druhé světové války v Poděbradech.

2. Poděbrady 20. století

2. 1. Předválečná situace v Poděbradech

Ačkoliv tyto informace na první pohled se zvoleným tématem nekorespondují přímo, jsou pro mé bádání velmi podstatné. Určují totiž do značné míry postavení lázní Poděbrady a jejich využití za války i v době osvobození. Tato kapitola je tedy jakýmsi nezbytným úvodem do problematiky a v rychlosti mapuje rozvoj a význam Poděbrad v první polovině 20. století.

Pro Poděbrady jako moderní české město bylo nesmírně důležité objevení pramenité minerální vody roku 1905 a založení lázní v roce 1908. Umožnilo to nebývalý rozkvět města a zvýšilo jeho turistickou atraktivitu.

„Nejvíce posloužil kníže Filip Arnošt z Hohenlohe-Schillingsfürstu městu Poděbradům tím, že zde v roce 1908 založil lázně. Došlo k tomu úplnou náhodou. Mnoho obyvatel Poděbrad bralo pitnou vodu ze zámecké studně

⁶ Kompletní přepis rozhovoru s panem Radomírem Simjansevem je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

⁷ Padl 9. května 1945 – viz. níže. Kopie fotografií a fotografie pásky jsou součástí přílohy – část fotodokumentace.

na druhém nádvoří, blízko knížecího bytu, což se neobešlo bez nepořádku a hluku, a tak chtěl kníže zřídit studnu na jiném místě. Když byl v roce 1904 na zámku hostem pruský šlechtic Karl von Bülow, určil pomocí proutku nový pramen vody také na druhém zámeckém nádvoří, ale poblíž brány. Zeměvrtná společnost Thielova z Oseka u Teplic našla pak na tomto místě v roce 1905 vodu až v hloubce 96 m. K překvapení všech to nebyla obyčejná pitná voda, ale uhličitá minerálka. Tento první minerální pramen byl nazván pramenem Bülowovým a opatřen jeho pamětní deskou. Další pramen minerální vody našel svobodný pán Bülow v zámeckém valu. Dostal název Pramen knížete Filipa Arnošta z Hohenlohe-Schillingsfürstu. Třetí pramen uhličitě minerálky byl objeven v lesmistrovské zahradě a byl nazván jménem kněžny Charikley. Když se chemickým i bakteriologickým rozbořením zjistilo, že nově objevená minerálka je léčivá a také příjemné chuti, zřídil kníže nejprve v poděbradském zámku stáčímu minerálky a v roce 1907 se na radu MUDr. Boučka rozhodl vybudovat vedle Charikleina pramene na místě stodoly ředitele svého velkostatku Alfréda Salicha, na parcele bývalé panské dřevnice, malé lázně.⁸ Jejich provoz byl slavnostně zahájen 5. června 1908 a během první sezóny se zde léčilo 140 ubytovaných pacientů, 660 pacientů dojíždějících a uskutečněno bylo během tohoto roku 3993 koupelí. Kníže Hohenlohe vida, že se lázním začíná dařit, rozhodl se pro rozšiřování lázní za pomoci peněz z Německa. To se ovšem místním obyvatelům nelíbilo a nabídli mu odkoupení lázní. K prodeji první části došlo za velmi výhodných podmínek pro město 14. června 1910. Zbytek lázní byl pak dokoupen 28. března 1913. Město do rozšiřování lázní a výstavby mnohých budov investovalo značné prostředky. Lázně, ač se stále zvyšovala jejich návštěvnost, byly každoročně ve ztrátě. Toto hospodaření vyvolávalo nelibost u místních obyvatel a dokonce jejich protesty. Splatit všechny dluhy vzniklé provozováním lázní se městu podařilo až během První světové války, kdy dodávaly lázně ročně až 2 000 000 lahví minerální vody Poděbradky rakouské armádě.⁹

⁸ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 114

⁹ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 115 - 119

Po válce pokračoval stavební rozvoj města dále nebývalým tempem, kromě stavební činnosti se zvyšovalo i povědomí o lázních Poděbrady u občanů Československa, ale i v zahraničí, a návštěvnost lázní stále rostla. Ve 20. a 30. letech se budovaly nové hotelové domy a penziony. Mnoho zámožnějších obyvatel Poděbrad také přebudovávalo své domy a vilky, aby mohli poskytovat ubytování lázeňským hostům. K dalšímu rozvoji napomohlo rovněž budování obecních činžovních domů s nízkými nájmy pro chudší část poděbradské populace. V souvislosti s tímto nebývalým stavebním rozmachem je nutno zmínit také prodej hotových novostaveb domů penzistům, to byli často obyvatelé jiných měst (hlavně Prahy), kteří zde často trávili jen lázeňskou sezonu.

V období první republiky dne 19. května 1922 byla v Poděbradech otevřena Ukrajinská hospodářská akademie. V roce 1932 byla však zrušena a na jejím místě byl zřízen Ukrajinský technicko-hospodářský institut určený pro dálkové studium lidí z různých zemí.¹⁰ To pro nás má značný význam, zvláště proto, že pamětník pan Mrg. Radomír Simjansev má ukrajinské předky a jeho rodina se do Poděbrad dostala přes Polsko, když prchala před ruskou armádou. V Poděbradech se vůbec utvořila silná ukrajinská komunita, s kterou Poděbradští dobře vycházeli a jejíž členové či jejich potomci žijí v mnohých případech v Poděbradech i dnes.

Paní Marie Haberlová se zmiňuje o budování Poděbrad za první republiky také: *„Tady za pár let postavili Poděbrady – za dvacet let. Já pamatuji, že vůbec nebyl park, nové nádraží nestálo, spořitelna nebyla, domy na Riegrově náměstí nestály. Celý tenhle areál od dnešní Fügnerovy ulice až dozadu to bylo samé pole. Na Baštovce jsme tomu říkali... Bašta byl národní socialista, to si pamatuji. Ti měli právě ty polnosti, kde je dnešní park. Ještě měli potom starostovi Cankáři za zlé, že to koupili od národního socialisty. To byly už takové třenice, samozřejmě, ale ještě, že to udělali. To se všechno událo od roku 1918, co skončila válka do roku 1938 čili za dvacet let.“¹¹*

¹⁰ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 177

¹¹ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou viz. příloha – část přepisy rozhovorů. Zvukový záznam na CD nosiči také v příloze.

2. 2. Válka v Poděbradech

Na tomto místě se pokusím, stejně jako v předchozí kapitole, zmínit pouze základní informace nezbytné pro pochopení souvislostí a událostí roku 1945. Nebude se tedy jednat o taxativní výklad faktů z období válečných let v Poděbradech, ale o co možná nejvíce objektivní nástin podstatných skutečností z let 1939 – 1945.

15. března 1939 vtrhla německá nacistická vojska do Československé republiky a obsadila ji (tehdy již Mnichovskou dohodou připravenou o pohraniční území). Stejného dne se i v Poděbradech objevily okupační jednotky, tanky přijely na náměstí a u místní telegrafické stanice přistálo německé letadlo. Hodnota marky byla úředně stanovena v „nepoměrném“ poměru vůči československé koruně 1:10. To byl nereálný kurz a němečtí vojáci si pak mohli dovolit v Poděbradech nakoupit téměř vše. Paní Haberlová si během našeho rozhovoru vzpomněla také na místního cukráře Reinwalda, o kterém v souvislosti s vnuceným směnným kurzem hovoří: *„Muselo se jim to vyměňovat. Oni třeba přišli do cukrářství a v obou rukách měli dorty. Ti byli tak hladoví, že se cpali jednou, druhou do sebe dorty. A k tomuhle cukráři chodili. To byli už takoví chudáci tihle vojáci. Takoví kluci, vždyť nakonec šli na vojnu osmnáctiletí a ještě mladší kluci z Hitlerjugend. Ten cukrář pak vyběhl z toho cukrářství s takovým obrázkem s Hitlerem a jednomu to napasoval na hlavu, až na krk. To jsem si myslela: ‚Ty jsi teda hrdina.‘ I když ublížili hodně člověku, já jsem měla tu mámu zavřenou od 6. ledna 1943 až do 22. května 1945, 22. května se mi vrátila. Takže to byl takový hrdina. Takový malý cukrář to byl, celou válku z nich měl a pak ze sebe dělal hrdinu – jako vždycky, většinou ty co celou dobu nic nedělají a měli z toho, tak pak ukazují.“¹²*

Od počátku roku 1940 přibývaly do Poděbrad německé děti. Byly to členové ozdravného tábora (Kinderlandverschickung – KLV) a jejich ubytování bylo realizováno v mnoha poděbradských hotelích a penzionech. Namátkou můžeme zmínit penziony Radost, Elektra, Jubileum, Dalibor, Humanita

¹² Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou viz. příloha – část přepisy rozhovorů. Zvukový záznam na CD nosiči také v příloze.

či Dagmar.¹³ Když již nebylo kapacit pro ubytování malých Němců, byly postaveny v Husově ulici dokonce tři dřevěné budovy pro ubytování dalších dětí. Pro německé děti byla otevřena v květnu 1940 také říšská škola v Hložkově vile¹⁴ a v roce 1943, kdy počet německých dětí v Poděbradech dosáhl počtu 3000, se otevřela na zámku také internátní škola pro Němce. S německými dětmi byli místní obyvatelé velmi nespokojení a stěžovali si na jejich hlučné a neomalené chování, často také ničili vybavení pokojů, kde bydleli. Jejich přítomností byly však nejvíce poškozeny české děti, kterým byly zabaveny ve prospěch německé mládeže školy a později i místa náhradní výuky. Tak čeští studenti chodili na vyučování do přilehlých vsí, do Choťánek, do Kluku, do Přední Lhoty a Pískové Lhoty. Kvůli omezeným kapacitám se také muselo učit na směny.¹⁵ „*Penziony se musely vyklidit a sem přišla Hitlerjugend z těch vybombardovaných měst. Ale jak oni se tu chovali, každé ráno pochodovali, bubínky... Tu jednu písničku, tu jsme znali s hrůzou, procházeli městem a chovali se tu hrozně nadřazeně. To byla nenávisť k nim tedy.*“¹⁶ vzpomíná Radomír Simjansev, kterému bylo za války mezi desátým a patnáctým rokem (narozen 1930). Marie Haberlová (narozená Neumajerová roku 1920) byla již starší, ale s německými dětmi v Poděbradech měla také zkušenosti: „*Všude byly. My jsme třeba chodili hrát ping-pong do hotelu Praha a to jsme měli takovou vzpomínku. Oni tam parchanti sbírali německým vojákům všelijaké bylinky a kluci se tam rozšoupli a jeden se tam pozvracel a nablíkal jim tam do těch bylinek. A ten restaurátér byl nešťastný z toho. On říkal: ‚Oni mě zavřou. Co jste mi to provedli.‘ (smích). My jsme byli taková parta, co jsme tam chodili. My jsme to mládí trávili ve válce, my jsme neměli nic. To bylo*

¹³ Pohlednice s 18. vybranými objekty pro ubytování lázeňských hostů z roku 1935 (za války obsazené německými dětmi) viz. HRABĚTOVÁ, J.: *Poděbrady – město mého srdce II*. Praha, Ostrov 2008, str. 172

¹⁴ Současná podoba Hložkovy vily viz. HRABĚTOVÁ, J.: *Poděbrady – město mého srdce II*. Praha, Ostrov 2008, str. 182

¹⁵ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 202 – 204

¹⁶ Kompletní přepis rozhovoru s panem Radomírem Simjansevem je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

*ale do roku 1942, pak to skončilo, pak už jsme nedělali nic. Ve dvačtyřicátém byla Heydrichiáda.*¹⁷

Již před válkou byly Poděbrady nuceny absorbovat na 600 uprchlíků z odtrženého pohraničí a ti společně s německými dětmi plně vytížili ubytovací kapacity Poděbrad. Poděbrady byly však jako lázeňské město značně žádané i německými úředníky a dalšími rodinami uprchnuvšími z bombardovaných německých měst. Proto byla v roce 1943 vydána vyhláška umožňující obsazování větších bytů a rodinných domů, kde žili penzisté, buď manželé, nebo jen jedna osoba. Pod touto vyhláškou je podepsán JUDr. Vilém Messner. Ten nastoupil do funkce německého vládního komisaře 5. ledna 1942 a ujal se tak vedení města. Překvapivě byl však vnímán místními jako člověk v dané situaci přijatelný a jeho jednání bylo ve vztahu k městu a jeho obyvatelům poměrně korektní. Mnohem negativněji byl v Poděbradech vnímán kolaborant Antonín Korec. Od roku 1942 zastupoval velitele Technische Nothilfe (Technická nouzová pomoc) Františka Kaisera. Tyto dobrovolné sbory pomáhaly při odklizení trosk po bombardování a úklidu škod po živelných pohromách. Korec na Kaisera donášel na kolínské gestapo a také na vedení Technische Nothilfe do Prahy, vymohl si tak v nacistické hierarchii poměrně stabilní pozici. Pro poděbradské obyvatele byl nebezpečný především kvůli nátlaku a výhrůžkám při „dobrovolném“ vstupu do pomocných sborů. Dobrovolníci byli totiž vysíláni na odklizení trosk po bombardování i do stále bombardovaných německých měst a někteří se již nevrátili.¹⁸ Kolaboranta Korce znala i Marie Haberlová: *„No, on se hodně exponoval. On byl spíš takový blbý, bych řekla. Dělalo mu dobře, že si myslel, že má moc. Nosil uniformu, tak mu to dělalo dobře. A oni měli železářství, byli celkem dost movití. To železářství bylo v těch místech, kde jsou tam dneska ti Vietnamci.*¹⁹

¹⁷ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

¹⁸ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 204 – 211

¹⁹ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

O osudu Viléma Messnera a Antonína Korce ještě uslyšíme v kapitolách věnovaných událostem pětáctýřicátého roku. Nesmíme však opomenout židovské obyvatelstvo Poděbrad. „*Místních Židů bylo ve městě 210 (89 mužů a 121 žen), k nim přibyli v letech 1938 – 1939 Židé ze zabraného pohraničí nebo z říše, celkově čítala tato komunita na počátku okupace 525 osob.*“²⁰ Mnoho jich zemřelo v koncentračních táborech a domů do Poděbrad se vrátilo jen málo z nich. Žádný z pamětníků, s kterými jsem mluvil, nevzpomínal na poděbradské Židy ve zlém a vše nasvědčuje tomu, že Židé v Poděbradech byli velmi dobře integrovaní do společnosti.

Nedílnou součástí válečných let v Poděbradech byl také odboj proti německým okupantům. Protože mnoho lidí angažovaných v boji proti nacistům bylo odvečeno do koncentračních táborů a vrátili se domů až na jaře roku 1945, pokud se vůbec vrátili a věznění přežili, bude odboji věnován dostatek prostoru v kapitole Poděbradský odboj.

3. Rok 1945 – porovnání informačních zdrojů

Po absolvování celkového přehledu vývoje Poděbrad před rokem 1945 se konečně dostáváme k samotnému jádru práce. Revoluční události roku 1945 přivedli Československo opět ke svobodě, proto si jistě zasloužili tak mnoho pozornosti jako se jim dostalo v pramenech, kronikách, odborných publikacích, ale i vzpomínkách pamětníků. Mým úkolem bude nyní popsat události onoho přelomového období co možná nejpřesněji a nejpravdivěji, k čemuž použiji všech výše zmíněných informačních zdrojů.

3. 1. Konec války v Poděbradech a okolí

Prakticky po celou válku Poděbrady nezažily přímé válečné boje. Poděbrady byly využívány pro ubytování německých dětí, uprchlíků z bombardovaných měst a jako školicí středisko pro nacistické důstojníky, ale později také jako lazaretní město německé armády. To se však změnilo

²⁰ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 205

s ústupem německých vojsk po prolomení linií ve Slezsku. Němci se tedy stahovali stále více do vnitrozemí protektorátu, ale tlak na okupační vojska nebyl činěn jen Rusy z východu.

Britové a Američané se již od přelomu let 1944 a 1945 soustředili na zpomalení přesunů německé vojenské techniky po železnici. K tomu používali nálety tzv. hloubkařů nebo také kotlářů (podle kotle lokomotiv), kteří se snažili za pomoci palubních kulometů zničit lokomotivy a omezit tak pohyblivost německých okupačních armád. Obvykle spojenci před náletem upozorňovali na svou akci strojevůdce a nejdříve zakroužili nebo dali jiné znamení, aby měl šanci lokomotivu zastavit a odpojit od vagónů, pokud se jednalo o osobní vlak a cílem nebyly samy nákladní vozy. Někdy však k zastavení vlaku nedošlo a nálet měl za následek i mrtvé a raněné české civilní obyvatelstvo jako například u Chlumce nad Cidlinou 28. prosince 1944, což je snad nejznámější příklad takového nešťastného náletu.²¹ Němci se samozřejmě snažili vzdušný prostor nad protektorátním územím bránit, ale nedostatek paliva a nakonec i letců jim příliš nepřáli. Zajímavou událostí je pád německého stíhacího letounu do polí poblíž Pátku, což je vesnice v blízkosti Poděbrad. Byl zapříčiněn nezkušeností pilota Feldwebela Wilhelma Brodasche, který opustil stroj na padáku, což souviselo s problémem nedostatku obslužného personálu letadel a letců na německé straně. *„Při cvičném letu z klecanského letiště se totiž 11. února 1945 zřítíl u obce Pátek stíhací letoun Messerschmitt Bf-109G-10 od I. skupiny Kampfgeschwader (Jagd) 6 (I./KG(J)6). Tato jednotka byla původně vyzbrojená bombardéry, ovšem s koncem války byli její letci přeškoleni na pilotování stíhacích letadel.“*²² Další nehody na sebe nenechaly dlouho čekat, nedostatek paliva způsoboval to, že letci měli přiděl pohonných hmot vždy jen na svou misi a při ztrátě orientace a odchýlení se od své trajektorie letu měli značné problémy s doletem. Přesně tento důvod vedl 20. února 1945 ke dvěma nouzovým přistáním Messerschmittů na dnešním katastrálním území Poděbrad. První letoun pilotoval Leutnant Franz Gärtner. Ten nouzově přistál u obce Kluk a byl z velké části zničený.

²¹ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 11 – 15

²² PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 43

Druhou stíhačku řídil Fähnrich Kurt Bobbel, který přistál u obce Přední Lhota dovedněji než jeho kolega a jeho Messerschmitt se ještě později vrátil do bojů. Poblíž pátku pak došlo 28. února 1945 ještě k jednomu nouzovému přistání. Tentokrát šlo však o bombardovací či dopravní letoun Heinkel He-111 a přistání se zdařilo bez poškození stroje.²³

Poděbrady se tedy koncem války staly přímými svědky mnohých leteckých nehod, ale i náletů a bombardování v okolí. Samotné Poděbrady však nikdy bombardované nebyly, bylo to dáno nepřítomností průmyslu důležitého pro vedení války ve městě. Spolu se stahujícími se německými vojáky byli v Poděbradech celé první čtvrtletí roku 1945 vidět prchající obyvatelé Slezska, které již bylo v ruských rukou. Mnohdy to nebylo dobrovolné uprchlictví, ale vynucený odchod. Slezané byli totiž doslova tlačeni ustupujícím německým vojskem na západ. Německá okupační správa je pojmenovala Národními hosty, což bylo v jejich případě označení až bolestně vznosné. Putovali totiž napříč Českem se vším, co jim zbylo nebo se vším co se jim podařilo vzít s sebou na cestu, z které se domů již nikdy neměli vrátit. V lepším případě putovali v konvojích plně naložených povozů i s dobytkem, v horším šli pěšky.

Tak vypadal obraz posledních válečných měsíců v Poděbradech.

3. 2. Poděbradský odboj

Lidé v Poděbradech žili však i podzemním životem. Nestáli jen útrpně a v pozoru poslušní nacistickým agresorům, ale mnozí místní občané se dali na odpor proti zlovůli utlačovatelů. V Poděbradech působilo během války mnoho skupin bojovníků proti Německu a v této kapitole nastíním základní přehled těchto odbojových organizací. *„Jako jedna z prvních byla založena už v květnu 1939 skupina, která neměla oficiální název, občas byla nazývána Mafie – zřejmě podle vzoru odbojové organizace z 1. světové války. V jejím čele stáli policejní komisař Leopold Bašta, Jan Rada, Jiří Wolf a někdy se uvádí též poděbradský kronikář JUDr. Milan*

²³ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 45 – 47

Zadina.²⁴ Mezi další odbojové skupiny patřil komunistický odboj, kde působili hlavně místní skláři. Dále pak skupina pod vedením Františka Hodače, která byla napojena na ÚVOD,²⁵ nebo také Obrana národa, v jejímž vedení pracoval brigádní generál Josef Mrázek bydlící v Poděbradech. Tato skupina byla odhalena v roce 1942. Později založenou skupinou byla Odveta. Tu založil v roce 1941 zaměstnanec státních drah František Bohuslavický. Odveta však byla gestapem zneškodněna již počátkem roku 1943. Už v roce 1940 byla odhalena poděbradská skupina V boj a její velitel Josef Truhlář byl zatčen. V neposlední řadě patří mezi poděbradské odbojové organizace skupina Šíma-Uher 777, která zahájila svou činnost na přelomu let 1942 a 1943. Byla ovšem také odhalena a její členové na přelomu let 1944 a 1945 zatčeni.²⁶

U poslední ze zmiňovaných skupin je pozoruhodné, že jejím vedoucím činitelem byl Žid žijící v ilegalitě, který se jmenoval Dr. Rosenzweig. Používal však krycí jména jako plukovník Uher nebo plukovník Černý. Občanské doklady měl plukovník Uher vystavené na jméno Karel Rybář. Druhým z čelných představitelů této skupiny byl poděbradský architekt František Šíma. Skupina vyráběla v dílně bratrů Jírovců v Poděbradech vysílačky a výbušniny. Odbojáři kolem organizace Šíma-Uher 777 také plánovali skrýt ve Velkém Zboží v Poděbradech u svého člena Frynty známého odbojáře divizního generála Vojtěcha Borise Lužu. K tomu ale kvůli Lužově smrti 2. října 1944 již nedošlo.²⁷

Na odbojovou činnost vzpomíná i paní Marie Haberlová, která spolupracovala se svým tehdejším nadřízeným ze skláren firmy Inwald Josefem Plešingrem: „*Moje maminka byla ve skupině Úvod a ty byly zavření právě dřív. Tenkrát si mysleli, jestli moje maminka ho neudala nebo něco takového, ale to nebylo. On byl v jiné skupině. On byl s Bohuslavickým ve skupině. Moje maminka byla ve skupině, co byl Wolf a Wolfová. Ale vím, že za té Heydrichiády Plešingr dal mamince v plechové krabici dvě pistole,*

²⁴ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 213

²⁵ ÚVOD = Ústřední vedení odboje domácího

²⁶ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 213

– 217

²⁷ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 28 – 32

v takové vazelíně. A ty moje maminka v Heydrichiádě to už bylo potom v roce 1942, ty nesla na hřbitov a zakopala na hrobě její tety. Ani ne mého otce, ale tety, aby nevěděli. Oni se jmenovali Adlerovi, že jo. On byl kdys také ve sklárně, ale už byl starý a zemřel ve třicátém šestém roce a bylo mu už asi 86 roků. Víím, že maminka to tam nesla a já jsem čekala, jestli se vůbec vrátí, protože kdyby jí potkali tak jí na místě zastřelí. To žádný pardon, to byla hned smrt. Já jsem byla ráda, že se maminka vrátila. Potom jsme byli i tímhle tím nějak spjatí, protože nikdo o tom nevěděl – Plešingr, maminka moje a já jsme o tom věděli. Nikdo o tom nevěděl. ‚Pro případ kdyby to bylo potřeba tak to schovejte, paní Neumajerová,‘ tak maminka to šla schovat. Já jsem to měla potom tedy na starosti, tak jsem ten hrob celou válku opatrovala já. Maminka byla potom taky zavřená a taky jsem měla strach, aby to z ní nějak nevytloukli, protože oni měli takové způsoby a metody, že to dostali z těch lidí. Vždyť ten Wolf, co měli jako v té skupině Úvod toho Wolfa, že jo. Ten se tam oběsil, aby neudal další lidi, to byl Hodač a takový. Já mám celou obžalobu na maminku, tam byla spousta lidí zavřených.²⁸

Matka paní Marie Haberlové se jmenovala Josefa Neumajerová a od 6. ledna 1943 byla za národní odboj vězněna v Kutné Hoře, na Pankráci, v Praze, v Řepích, Litoměřicích a v Eisbachu. Propuštěna byla až 17. května 1945, ale podle výpovědi její dcery Marie se do Poděbrad vrátila až o pět dní později. Rozdíl mezi výpovědí a kronikářskými záznamy je dán dobou potřebnou k překonání vzdálenosti mezi místem věznění a domovem. Josef Plešingr byl uvězněn 25. března 1943, žalářován byl v Kutné Hoře, Terezíně, Osvětimi, Buchenwaldu, Doře a v Bergen-Belsenu. Jeho provinění spočívala v členství v organizaci Odveta, v poslechu rádia, šíření letáků a přechovávání zbraní. Domů se vrátil s podlomeným zdravím až 30. května 1945.²⁹

Odbojná činnost paní Josefy Neumajerové spočívala v šíření letáků, v podpoře rodin, které měly živitele zavřené v koncentračních táborech, v již zmíněném přechovávání zbraní a také v poslechu rádia. Události spojené

²⁸ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

²⁹ viz. přehled uvězněných poděbradských občanů v KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad.*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech

se zatýkáním matky si paní Marie Haberlová vybavuje i dnes: *„Mojí maminku sebrali, když jsme šli ráno do práce, na cestě, ještě se s námi vrátili domů. Měli jsme doma rádio. A to přišli, ale ne Němci, přišli naši policajti a to nevím, jestli to udělal úmyslně, ale když jsme šli z vrátek tak pustil to rádio na zem. Asi to udělal úmyslně, protože jsme poslouchali vždycky Londýn ve válce.“*³⁰

Je nutné zmínit, že Marie Haberlová žila jen s matkou, otec zemřel již roku 1938, o to víc pro ni byla tato situace obtížnější. Snažila se matku navštěvovat v místech jejího aktuálního věznění, které se však často měnilo. V Kutné Hoře ji matka předávala v oblečení tajně zprávy: *„To jsme vždycky dostávali takové motáky, maminka mi vždycky posílala na hadříčkách zašitý dole v tom pasování, že jo. Všelijaký, no pozdravy, abych věděla, jak se jí vede.“*³¹ Také se seznámila během soudního řízení v Litoměřicích s pozdějším smutným aktérem květnových dní Karlem Hamplem, jak uslyšíme v příslušné kapitole. Jeho otec zde byl totiž souzen také.

Po návratu v květnu 1945 vyprávěla Josefa Neumajerová své dceři mnoho strastiplných zkušeností z nacistického věznění: *„Ta Wolfová co byla s maminkou, to byla žena toho, co se oběsil, oni tady měli jídelnu a ona uměla několik řečí a byla členkou mezinárodní ženské organizace. Byla větší taková funkcionářka od národních socialistů taky. Týden stála u zdi v té Kutné Hoře, týden, to říkala maminka. Dokážete si představit, týden stát u zdi, a dostala pít jenom vodu někdy. Týden stála u zdi a vydržela to. To nemůžu ani vyprávět všechno.“*³² Také jí říkala: *„Vždycky jsme měli v pátek k obědu krev a oni ve čtvrtek popravovali, takhle nám dávali zabrat. A nikdy jsme to nejedli.“*³³

Roku 1945 se stala z hlediska odbojové činnosti poměrně zásadní událost 19. ledna. Četníci Václav Brandt a Josef Žák z Pňova zadrželi u Klipce

³⁰Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

³¹Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

³²Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

³³Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

čtveřici uprchlých vězňů z transportu ve Velimi. Avšak nepředali je Němcům, protože četníci byli odbojáři ze skupiny Richter-Paclt a spol., která byla donedávna v kontaktu s poděbradskou skupinou Šíma-Uher 777. Schovali uprchlíky do lesa poblíž Sokolče u Poděbrad. V březnu se spolu s nimi začali v sokolečském lese skrývat také sovětští váleční zajatci, kteří prchli z německých zajateckých táborů. Štěpána Sanikova, jednoho z nich, dovedl do lesů Josef Mašín z Poděbrad. To byl syn podplukovníka Josefa Mašína ze známé skupiny Tři králů (Balabán, Morávek, Mašín). Josef Mašín mladší s bratrem Ctiradem a matkou Zdenou žili toho času v Poděbradech. Po válce byli Josef a Ctirad oceněni medailí za chrabrost prezidentem republiky Eduardem Benešem.³⁴

V této souvislosti je ještě vhodné zmínit výzvědnou akci, která zasáhla do života Poděbrad a organizovala ji Rudá armáda. Bývalí příslušníci vojsk Slovenského štátu Jozef Hanuska, Ján Plavec a Ján Ballo přeběhli v roce 1945 k Sovětům a jako zpravodajská Skupina PAVEL byli vysazeni na Moravě. Jejich hlavním úkolem bylo sledování německých jednotek a informování štábu Rudé armády o rozmístění sil nepřítele, měli se zaměřit především na vojenský prostor Vyškov. V dubnu se priority skupiny změnila a PAVEL se měl přesunout směrem k Praze. Jedním z moravských spolupracovníků byl mladý dentista Otto Matula. Ten měl milostný vztah s Vlastou Horákovou, jejíž rodiče žili v Poděbradech, tak se skupina PAVEL vydala do Poděbrad. Otto Matula měl za úkol převézt vlakem do Poděbrad k Františkovi a Karolíně Horákovým vysílací stanici a členové skupiny, ke kterým se přidal ještě František Sotolář, se přepravovali pěšky. Během přesunu se skupina PAVEL rozdělila. Hanuska s Plavcem pak cestou potkali jinou zpravodajskou skupinu CHYTO. Ti byli zprvu vůči příslušníkům PAVLA nedůvěřiví a tak do Poděbrad vyslali Josefa Černého. Černý nebyl Matulou přijat příliš vlídně, neznal heslo a tak ho zamkl do sklepa. Ballo a Sotolář, kteří již do Poděbrad dorazili, však uvěřili, že Černý je spojkou a hned další den ráno se tedy Otto Matula s Černým a Vlastou Horákovou vydali do Železných hor pro Hanusku s Plavcem. Vše nakonec proběhlo

³⁴ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 36 – 38

v pořádku a skupina se sešla v Poděbradech celá. PAVEL spolupracoval s přednostou poděbradské stanice Benáčkem. Od něj dostávali cenné informace o pohybu vojsk na železnici. Paradoxní je, že Horákovi přechovávající zpravodajce skupiny PAVEL si od sousedů vysloužili ostrou kritiku, když 2. května nevyvěsili československou státní vlajku. Což však nebyl akt náklonnosti k okupačním vojskům, ale opatrnosti před vyrazením pobytu skupiny.³⁵

Podzemní činnost měla ještě jeden důležitý aspekt. Byla to příprava na převzetí správy po okupačních úřednících. Již na jaře roku 1944 organizovala skupina Šíma-Uher 777 tajný Národní výbor v Poděbradech, ale ten, jak víme, se květnových dnů nedočkal. Od přelomu let 1944 a 1945 pak docházelo k přípravám a plánování místních Národních výborů v masovějším měřítku.

3. 3. Předčasná radost z osvobození (2. květen)

„V úterý dne 1. května roku 1945 o 22:26 hod. sdělil vůdcův hlavní stan, že Adolf Hitler padl ve svém bojovém stanovišti – říšském kancléřství, v zápase o Berlín bojuje až do posledního dechu.“³⁶ Možná právě tato zpráva způsobila brzy ráno v dílnách nymburských drah rozruch. Rozkřiklo se totiž, že dělníci mají zanechat práce a odejít domů. Také že mají být odstraněny německé nápisy z budov, k čemuž začalo za všeobecného veselí docházet po desáté hodině dopoledne na nymburském náměstí. Tyto zprávy se 2. května rozšířily i do Poděbrad, zde se lidé začali shromažďovat na Náměstí Jiřího z Poděbrad, provolávali slávu prezidentu Benešovi, strhávali německé nápisy a nahrazovali je nápisy českými. Podle Čeňka Kláska dokonce občané v Poděbradech proklamovali a nastolili Republiku Československou, což se zdá být tvrzením spíše nadsazeným.³⁷ Němci jednali na poděbradské radnici s význačným poděbradským lékařem

³⁵ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 60 – 64

³⁶ PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad*. dosud nepublikované, uložené v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 59

³⁷ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*. dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 127

MUDr. Ladislavem Filipem. Podplukovník Schuster, velitel místní německé posádky, pak souhlasil s předáním správy do rukou Národnímu výboru. Měl být však zachován klid a pořádek, zaručena bezpečnost Němců, ale i Čechů, proti kterým nemělo být použito zbraní. Česká vlajková výzdoba směla na budovách zůstat, ale shromáždění občanů se mělo přesunout z náměstí do Sokolovny, což se také stalo.³⁸

„Tady to vzniklo, 2. května už bylo povstání. Ten docent Filip, ten se vrátil ještě před koncem války. Ten tady dělal v tom Revolučním národním výboru předsedu. Tady někde... už to máte. Tady bylo to povstání už 2. května a to vyšlo ze Sokolovny nějak. Ale kdo to vedl, to nevím. Já si jenom pamatuji Jindru Kulicha. Tohle je ta Sokolovna, odtamtud to šlo. To jsme šli s dědou se podívat k té Sokolovně. Ale ještě než to jako bylo. Tak koncem dubna, tady ve sklárně byl nějaký Hána, ten dělal materiální technické zásobování a taky jeden prostě z těch úředníků. Hána mi povídá: ‚Paní Haberlová, půjdete domů.‘ To už byly nálety a to vždycky jsme utíkali z té fabriky pryč, že jo. Taky nás zastavovali, že nesmíme. Ale já vždycky mazala, bydleli jsme na Žižkově až vzadu. Taky to bombardovali tady u té Boleslavy nebo co a my jsme tam bydleli v městském baráku. Můj muž taky utíkal domů a já myslela, že se nám sypou brambory z bedny, co jsme měli v bedně brambory, jak to dunělo, jo. A on mně řekl: ‚Je potřeba abyste vyprala prápor a my ho budeme potřebovat. Už to brzy přijde.‘ To už se to čekalo, že už bude konec. To už Stalingrad byl za námi. To už všechno pokračovalo sem. Už to bylo na Moravě a už jsme slyšeli i dunění co bylo někde. No a já jsem šla domů a to bylo den před tím 2. květnem. Prý ale: ‚Sušte to někde, kde to nebude vidět.‘ Tak jsem to sušila doma, ten prápor, vyžehlila, přinesla a nějaký Hošek ho tady toho 2. května vyvěsil na komín.“³⁹ Vzpomíná paní Haberlová na začátek květnového povstání.

Předsedou Národního výboru se stal MUDr. Ladislav Filip. Ten vyzval shromáždění poděbradských občanů na Náměstí Jiřího z Poděbrad, aby se přesunuli na nádvoří místní Sokolovny. Zde se opět ujal slova

³⁸ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*. dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 127 – 128

³⁹ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

a promluvil ke shromážděným. V tu samou dobu stál na poděbradském nádraží vlak s německou armádní technikou. Odtud vyjeli dnešní Fügnerovou ulicí k Sokolovně dva tanky. Jeden z nich zaujal palebné postavení před Sokolovnou, a protože velitel tanku nevěděl, co Národní výbor domluvil s německými zástupci a také se mu zdálo, že vidí mezi prapory lidí u Sokolovny sovětskou vlajku, nechal shromáždění rozehnat. Pak se ale zjistilo, že domnělá sovětská vlajka byl jen kus hadru a v oslavách mohlo být pokračováno.⁴⁰ Verzí této události je však více, shodují se snad jen v tom, že na nádvoří Sokolovny se shromáždil dav lidí, a že Fügnerovou ulicí jel tank.

Radomír Simjansev si shromáždění u Sokolovny pamatuje také a hovoří o příjezdu německého tanku z Fügnerovy ulice: „*No a tam byla vrata a oni tím dělem do toho narazili, no a najednou, když jede zprava německý tank, tak se to všechno rozuteklo. A tady zůstal stát akorát sám Filip, ten neutekl, ten tam stál. Proti němu bylo dělo, no.*“⁴¹

O situaci nastalé příjezdem německého tanku k Sokolovně se můžeme dočíst i v knize Evy Šmilauerové, kde je ovšem uváděno, že „*přijel sice německý tank od poděbradského nádraží, ale do oslavy nezasáhl.*“⁴² Tato informace je v rozporu se *Zápisů k pamětní knize města Poděbrad* Čeňka Kláska⁴³, ale i se vzpomínkami pana Simjanseva. Paní Haberlová příjezdu tanku přítomna nebyla, ale vypověděla, že když se šli s manželem podívat k Sokolovně, dav ještě odcházel na náměstí. V oficiální zprávě poděbradského Národního výboru pro Zemský národní výbor z 16. května 1945 je uváděno, že „*předjel k Sokolovně od bývalé budovy nádraží veliký německý tank a postavil se do palebného postavení proti davu. Jak se vysvětlilo, jel zabaviti rudý prapor a pro všechny případy měl držeti dav*

⁴⁰ KLÁSEK, Č.: *Zápisů k pamětní knize města Poděbrad*. dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 128

⁴¹ Kompletní přepis rozhovoru s panem Radomírem Simjansevem je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

⁴² ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 220

⁴³ KLÁSEK, Č.: *Zápisů k pamětní knize města Poděbrad*. dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 128

v šachu.⁴⁴ Proto se raději přikloňme k názoru, že pokud dav Němci přímo nerozehnali, pak alespoň k nějaké interakci mezi posádkou tanku a poděbradskými občany na nádvoří Sokolovny jistě došlo.

Když však Němci zjistili, jaká je vojenská situace ve skutečnosti, tedy že povstání propuklo jen v Poděbradech a Nymburce a velení německých vojsk o odzbrojení nerozhodlo, nařídil navrácení správních pravomocí do původních pozic, jaké byly před jednáním s českým Národním výborem v Poděbradech. Musely být opět odstraněny české nápisy a nahrazeny německými. Nikdo se nesměl zdržovat po osmé hodině večerní venku, po městě byly rozestavěny na důležitých místech vojenské hlídky a 22 českých občanů bylo předvoláno k výslechu na zámek.⁴⁵ Pravděpodobně mezi nimi byli i železničáři, kteří přijeli do Poděbrad z Nymburka. Když totiž na poděbradském nádraží započali odstraňovat německé vlajky, byli německými jednotkami zadrženi.⁴⁶ Odpoledne padlo na poděbradském nádraží také několik výstřelů, ale nikdo naštěstí nebyl zabit. Večer 2. května přijeli do Poděbrad i do Nymburka příslušníci jičínského gestapa, ale proti civilnímu obyvatelstvu nijak nezasahovali. Odvolali jen vedení německé samosprávy, které si se vzniklou situací zřejmě nedostatečně dobře poradilo.⁴⁷

Ač bylo povstání a snaha o převzetí moci od okupačních jednotek potlačeno, je na místě vyzdvihnout odvahu a odhodlání poděbradských a nymburských občanů. První německá reakce také ukazuje, že Němci již tušili brzký konec války a onoho 2. května se chovali více zdrženlivě a mírně vůči českému civilnímu obyvatelstvu než u nich bylo obvyklé. Nicméně jeho německého útlaku mělo ještě několik dní znepříjemňovat život obyvatelům Poděbrad.

⁴⁴ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 4

⁴⁵ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*. dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 129

⁴⁶ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 220

⁴⁷ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 129

3. 4. Květnové povstání a americké jednotky v Poděbradech

Čtvrtek 3. května a pátek 4. května již prožívali Poděbradští v lepší náladě a v očekávání konce války. Ve čtvrtek byly vypracovány seznamy poddůstojníků a mužů z nouzové pomoci (Technische Nothilfe), které byly předány generálu Mrázkovi. V pátek pak vznikl Národní výbor v Poděbradech a také byly ustavovány místní Národní výbory příslušné do soudního okresu Poděbrad.⁴⁸ Národní výbor byl vytvořen podle zásad daných košickou vládou. V Národním výboru mohli být zástupci čtyř politických stran (národní socialisté, komunisté, sociální demokraté a lidovci), dalších 20% členů byli bezpartajní odborníci a ve výboru také nesměla zasedat osoba, proti které by jiný člen výboru vznesl námítky. Mezi členy Národního výboru v Poděbradech patřili: Ladislav Filip (předseda Národního výboru a správní referent odboru pro lázeňství), Josef Blanický (odbor okrašlovací a hřbitovní), Vojtěch Cepek, Jaroslav Hájek (policejní odbor), František Hanilec (odbor energetický a dopravní), František Horyna (odbor živnostenský), František Chyba (vedoucí úřadu práce), Miloslav Jungwirth (odbor sociální), Josef Jeschke, František Krupička (odbor elektrářenský), Václav Martinec (odbor hospodářský), Evžen Mayer, Josef Novák, Karel Pek (odbor vodárenský), Jaroslav Peřina (odbor stavební, později autor *Paměti města Poděbrad*), Jan Sobota, Josef Tamchyna (odbor finanční), Josef Tomek (odbor lesní a luční) a Alois Trajhan (odbor vojenský). Během 5. května převzal nově ustavený Národní výbor městskou správu do svých rukou.^{49, 50}

V sobotu 5. května přibližně v půl jedné odpoledne pražský rozhlas vysílal volání o pomoc, vyzýval české občany, aby přispěchali do budovy rozhlasu. Toto vysílání slyšeli i Poděbradští. Odpoledne se místní obyvatelé začali shlukovat na Náměstí Jiřího z Poděbrad a Němci v čele s posádkovým

⁴⁸ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 5

⁴⁹ PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikované, uložené v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 66.

⁵⁰ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 133 – 134

velitelem ppik. Schusterem, kteří již věděli o vývoji událostí v Praze, požádali předsedu Národního výboru MUDr. Ladislava Filipa, aby se dostavil k jednání na zámek. Národní výbor zrovna zasedal v krejčovské dílně mistra Horyny naproti poděbradské radnici. Odtud se na zámek vypravil MUDr. Ladislav Filip a další dva členové Národního výboru. Ti vyjednávali s JUDr. Vilémem Messnerem, který se zaručil, že proti Čechům nebude užito násilí, pokud ti nevyvolají konflikt jako první. Mohly být opět vyvěšeny české vlajky a pušky německých vojáků na hlídkách měly být drženy hlavní dolů.⁵¹

JUDr. Vilém Messner byl toho dne fotografován místním fotografem Mikšovským, při čemž pronesl známou větu: *„Jestli to přežiji, nezapomeňte mi dát obrázky.“* Ačkoliv byl JUDr. Vilém Messner jedním z vrcholných představitelů regionální okupační správy, nevzpomíná na něj paní Marie Haberlová v rámci možností ve zlém: *„Mně taky přinesla oběd jednou nějaká paní Bělská, oni dělali na radnici, ten její muž a ona tam uklízela a bydleli tam, ten její muž tam sloužil jako domovník. Ona mi přinesla oběd, to byla naše známá. A ten Messner jí říkal: ‚Přišlo mi udání, že jí podporujete, že jste jí nosila oběd. Prosim vás nedělejte to, protože kdyby mi přišlo udání druhé, já bych musel zakročit.‘ Takže ten Němec byl slušnější než ty naše lidi.“*⁵² Poděbrady JUDr. Vilém Messner opustil 8. května s ostatní německou posádkou, byl však zadržen v Bečově nad Teplou 9. června 1945 a poté mu byl mimořádným lidovým soudem v Kutné Hoře udělen trest odnětí svobody na dobu pěti let. Uvězněn byl přímo v Kutné Hoře a v Kolíně. Mírnost trestu zapříčinily kladné výpovědi svědků o jeho úřadování v Poděbradech, vyhýbal se udavačům a také nebyl přespříliš horlivý při vykonávání svého úřadu. Jeho manželka si vzala v červenci roku 1945 život.⁵³ Zda JUDr. Messner dostal později od pana Mikšovského fotografie, není známo.

⁵¹ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad.*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 130 – 131

⁵² Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukových záznamů obsažen v příloze na CD nosiči.

⁵³ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II.* Praha, Scriptorium 2005, str. 207 – 208

Poděbradský občan, kolaborant a velitel nouzové služby (Technische Nothilfe) Antonín Korec byl vyzván Národním výborem, aby se dostavil na radnici, ten ale neuposlechl a tak byl předveden policií. Strážníci ho museli chránit před davem poděbradských občanů, ale přesto byl Korec někým udeřen do obličeje, takže na Národní výbor dorazil zakrvácený. Korec byl ve styku s gestapem, kam donášel a také jako velitel nouzové pomoci poslal mnoho poděbradských občanů do Duisburgu a do Kolína nad Rýnem, za což byl mezi místními velmi nenáviděn. Poděbradští museli potom na území říše odklízet trosky po spojeneckém bombardování a riskovat tak životy v bombardovaných městech. Zřejmě také používal neoprávněně titul doktora práv, ve svobodném Československu jej totiž nezískal a byl mu udělen až okupační správou. Korec byl pak umístěn do věznice okresního soudu.⁵⁴ Z ní se mu podařilo o vánočních svátcích uprchnout. Skrýval se krátce u příbuzných v Hradištku, u Josefa a Anny Někňezových. Ti ho ale sami nahlásili a Korec byl dopaden 30. prosince ve vsi Nový u Městce Králové. Antonín Korec byl souzen mimořádným lidovým soudem v Kutné Hoře. Veřejné přeličení proběhlo ve dnech 3. – 8. října 1946 v Poděbradech. Verdikt zněl jasně: trest smrti oběšením. Soudní rozhodnutí bylo vykonáno 9. října 1945.^{55, 56}

Ještě v noci se vypravili za velitelem německé poděbradské posádky pplk. Schustrem znovu MUDr. Filip (předseda Národního výboru), plukovník Práchenský a Tamchyna (generální tajemník Národního výboru a referent odboru finančního), ale během jednání byli varováni, že byl odposlechnut telefonní hovor, který instruoval německé vojáky, aby zatkli či zabili každého, kdo by po nich chtěl vydat zbraně. MUDr. Filip a ostatní se tedy kvapně vrátili od pplk. Schustra s nepořízenou. Od 5. května od čtyř hodin odpoledne začali Poděbradští stavět na silnicích zátarasy, práce se protáhla až do ranních hodin následujícího dne. Cílem bylo, aby se německé jednotky nedostaly od Kolína a Hradce Králové na Nymburk a do Prahy,

⁵⁴ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 6

⁵⁵ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 210 – 211

⁵⁶ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 118

což se také podařilo, když 6. května byl zastaven takovouto zábranou německý tank u Přední Lhoty. Posádka se domáhala odstranění zátarasy, ale k tomu došlo až 7. května, poté byl průjezd opět zablokován. Takovéto obnovování zátarasů a znovu znemožnění průjezdu na silnicích v okolí Poděbrad, vždy když byli místní donuceni k odstranění zábran, vedlo ke zdržování německých motorizovaných jednotek i o půl dne.⁵⁷ Největšího úspěchu bylo dosaženo při blokaci silnic v lese u Kerska na silnici na Prahu, zde byly zbudovány zátarasy z poražených stromů ne nepodobné středověkým zásekům a zemským branám, pro které jakoby kerský les vyrostl. *„Povstalci ze Sadské, Třebestovic a Poříčan proto využili přírodních podmínek a vytvořili zde takovou soustavu barikád a zátarasů, že ještě několik dní po oficiálním konci války byla silnice neprůjezdná.“*⁵⁸

Mezi Poděbrady a Nymburkem železničáři 5. května úmyslně poškodili železniční koleje, aby se od východu Němci nedostali na Nymburk a na Prahu. Ti ale železnici opravili již následující den v neděli a dráhu tak mohli používat i nadále.

V neděli 6. května se paní Marie Haberlová vypravila na poděbradský hřbitov do Kluku, kde vyzvedla již po léta ukryvané zbraně, čímž prokázala notnou dávku odvahy: *„No a já v neděli, to bylo 6., jsem mazala zas pro ty zbraně na hřbitov. A můj muž mi povídá: ‚Heleď, já s tebou nepůjdu, já na tebe budu čekat na druhé straně. Až se budeš vracet, kdyby tě zastavili vojáci a chtěli vědět, co neseš v té tašce (protože tam hlídali vojáci, že jo, tam byly taky ještě udělané zátarasy u těch mostů atd.), a kdyby tě zastavil ten voják, tak si tu tašku postav na zábradlí, otevři ji, a jako když ti spadne do Labe (i s těmi zbraněmi jo).‘ No, takže já už jsem se jenom kulila, protože se mi narodila dvojčata a šťastně jsem to donesla domů. A když jsem to přinesla, tak celou válku jsme to opatrovali a bylo to k ničemu. Nebylo to dost kvalitně uložené, leželo to tam tři roky.“*⁵⁹

⁵⁷ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 135 – 136

⁵⁸ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 78

⁵⁹ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

Tohoto dne také poděbradští četníci nainstalovali ve své služebně rádio, aby mohli poslouchat živé vysílání. Vyslechli tak volání o pomoc z Prahy, kde zuřil osvobozenecký boj proti německé armádě. Druhého dne (7. května) se pak prostřednictvím rozhlasového vysílání dozvěděli o obklíčení Prahy armádou generála Vlasova a také o dobytí Plzně americkými vojsky.⁶⁰

V noci mezi 6. a 7. květnem došlo k pokusu o vykolejení transportního vlaku, který přepravoval padesát příslušníků SS (Schutzstaffel) do Prahy. Na železnici mezi Poděbrady a Nymburkem byla vyslána lokomotiva, aby německý vlak vykolejila a zabránila mu v další cestě. Tento záměr se však českým odvážlivcům bohužel nezdařil.⁶¹

Na střeše nové poděbradské radnice byla zřízena pozorovatelna, odkud byla podávána ve dnech 7. a 8. května hlášení. Pozorovatelé hlásili v těchto dnech místy zmatený ústup německých armádních sborů a 7. května viděli stoupající dým ze zámeckého nádvoří, kde přebývala německá posádka. Pravděpodobně v předtuše brzkého konce války a neodkladnosti ústupu pálili Němci své archivy.⁶²

Večer 7. května v „19:15 hod. hlásí rozhlas zprávu o kapitulaci všech německých vojsk, přesto však, jak dodává Národní rada, německý velitel v Čechách nařídil další boj. Místní rozhlas v Poděbradech hlásí, že v Milovicích je soustředěno 3000 mužů SS k pohotovosti a proto jest třeba vyvarovati se jakýchkoli rušivých zásahů ze strany občanstva.“⁶³

Německá vojska byla totiž v tu dobu již informačně a komunikačně rozdělena. Od neděle 6. května Spojenci vyjednávali s novým říšským kancléřem velkoadmirálem Karlem Dönitzem. Ten už 7. května věděl, že situace Německa je bezvýchodná a nezbývá než kapitulovat, ale neměl

⁶⁰ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 8

⁶¹ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 136

⁶² KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 137

⁶³ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 9

prostředky k informování německé armády Mitte, jejíž vrchní štáb pod velením polního maršála Ferdinanda Schörnera od dubna 1945 přebýval v lázních Velichovky v Československu. Proto bylo rozhodnuto, že Američané vyšlou konvoj obrněných kolových vozidel typu M8 z Plzně do ústředí německé armády ve Velichovkách, který k Schörnerovi přepraví plukovníka Wilhelma Meyera-Detringa, aby ho informoval o situaci a přiměl Schörnera ke kapitulaci. Konvoj vyjel z Plzně kolem tři čtvrtě na deset večer, asi o půlnoci pak dojel do Prahy, odkud pokračoval přes Sadskou na Poděbrady. Do Poděbrad se Američané dopravili brzy ráno. Po šesté hodině ranní již byli viděni místními na Náměstí Jiřího z Poděbrad, o čemž se zachovala zpráva: „V 6 hodin ráno projíždějí po státní silnici 8 pancéřových zvědných vozů označených Červeným křížem a bílou vlajkou. Domníváme se podle nápisů, že jsou to Američané.“⁶⁴

Konvoj se po průjezdu Poděbrady vydal směrem na Hradec Králové a 8. května kolem desáté hodiny dopolední dosáhl německého štábu ve Velichovkách, kde se Američané setkali s Schörnerem. Ten tvrdil, že zbytek armády kontaktovat nemůže a po setkání s Američany, kteří se pak vraceli zpět do Plzně, se vydalo celé německé velitelství přes Jičín a Mladou Boleslav do Karlových Varů. Schörnerovi se podařilo dostat až do Bavorska, kde byl zajat Američany a poté předán sovětské armádě.⁶⁵

V úterý 8. května byl zaznamenán již větší počet prchajících Němců a to především v Kluku, kudy směřovali na Prahu. Po osmé hodině ranní tudy projížděly kolony vojsk a zbraní SS a z německé strany došlo i ke střelbě. Nikdo naštěstí nebyl zraněn. Ve tři čtvrtě na sedm večer dorazily z Kluku zprávy, že tudy ustupují i nemocní a ranění Němci, a že mnozí z nich jdou pěšky a jsou vyčerpaní. Kolem šesté hodiny večerní se přišel rozloučit na Národní výbor velitel německé posádky pplk. Schuster

⁶⁴ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 9

⁶⁵ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 90 - 92

a žádal potvrzení, že jednal s poděbradským Národním výborem vždy korektně.⁶⁶

3. 5. Příchod Rudé armády, přestřelka a smrt Karla Hampla

Ve středu v noci kolem tři čtvrtě na tři se do Poděbrad dostala z okresního Národního výboru v Nymburce zpráva, že je nutné, aby čeští občané sundali z rukávů bílé pásky a na jejich místo dali pásky v barvách Československa. Toto opatření, společně s doporučením nezdržovat se v blízkosti silnic a cest, mělo chránit Čechy v očích blížících se Sovětů před záměnou s německými okupanty. Rusové totiž předpokládali, že lidé označení bílou páskou jsou prchající Němci a stávalo se, že po nich bylo stříleno. Tato zpráva předznamenávala příchod Rudé armády do Poděbrad. K tomu došlo v ranních hodinách kolem osmé, což byl jen předvoj, a poté od čtvrt na jedenáct dopoledne skrz Poděbrady proudily vojenské jednotky Rudé armády dále na Prahu. Rusové byli lidmi srdečně vítáni, ale nezastavovali se a pokračovali podle instrukcí dál na západ.⁶⁷ Jednalo se o příslušníky 60. armády generálporučíka Pavla Alexejeviče Kuročkina, která příslušela pod armády 4. ukrajinského frontu pod velením generála Andreje Ivanoviče Jeremenka.⁶⁸

Jejich spěch a okamžitý postup na Prahu měl jasný cíl, být v Praze dříve než Američané. „*Rtuťovitý generálporučík George S. Patton sice naléhal jak na velitele spojeneckých vojsk v Evropě (Supreme Headquarters of Allied Expeditionary Forces in Europe, SHAEFE) generála Dwighta Eisenhowera, tak velitele 12. skupiny armád generálplukovníka Omara Bradleyho, aby mu dovolili obsadit Prahu, ale politické důvody a dohody uzavřené v Jaltě znemožnily, aby stověžatou matičku osvobodila US Army.*“⁶⁹

⁶⁶ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 71

⁶⁷ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 59

⁶⁸ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 96 – 99

⁶⁹ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 96

V Poděbradech tedy ruské ozbrojené jednotky zatím nezůstaly. Pokud Rudá armáda potkala na rychlé cestě ku Praze německé oddíly snažící se prchnout na západ, donutila je složit zbraně, ale dál se jimi již nezabývala. Proto ještě i po průjezdu Rusů skrz Poděbrady bylo možné potkat německé neozbrojené jednotky, ale i ozbrojené německé motorové vozy, kterým se zatím dařilo vyhnout se střetnutí s Rudou armádou. Němci se snažili dostat na západ, aby nepadli do rukou Rudé armády. Chtěli do zajetí k Američanům, protože čekali, že Rusové si s německými zajatci nebudou brát žádné servítky a americké zajetí pro ně bude snesitelnější.

Dopoledne asi v jedenáct hodin se rozezněla Poděbrady výstražná siréna varující před nálety. Němci totiž ještě bombardovali tohoto dne ráno Mladou Boleslav a pak se letadla vydala směrem na Nymburk. K bombardování Poděbrad naštěstí nedošlo.⁷⁰ Na středu 9. května byla sjednána schůzka mezi českými a německými lékaři. Poté co se němečtí lékaři nedostavili, bylo však zjištěno, že uprchli a zanechali v Poděbradech mnoho mrtvých a raněných vojáků. V Novém vyšetřovacím ústavu Poděbradští našli čtyři mrtvé a asi dvě stě raněných Němců. Tato léčebná budova byla používána německými okupanty jako chirurgická nemocnice. Dalších třicet raněných bylo nalezeno na poděbradském zámku. Mrtví byli nalezeni také v lazaretu (dříve penzionu) Humanita a také v prostorách Vyšší odborné hospodářské školy, odkud Němci před odchodem sebrali a odvezli skladové zásoby léčiv a lékařského materiálu. V lazaretním vlaku na nádraží byl zajištěn německý lékař, aby se o své soukmenovce postaral. Ten společně s dalšími asi čtyřiceti německými ženami, které byly také zajištěny, než stačily Poděbrady opustit, pečoval o raněné Němce v Novém vyšetřovacím ústavu, kam byli všichni ranění postupně přesouváni. Opatření to bylo dočasné jen do doby, kdy mohl být vypraven další lazaretní vlak do Německa. Německé ženy byly také zadržovány, aby umyly a vyčistily všechny domy a objekty po německých vojácích, které byly ve velmi špatném stavu, a všude byl

⁷⁰ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 60

nepořádek. S bývalými německými lazarety se počítalo po vyklizení pro příchozí ruské vojsko.⁷¹

Odpoledne bylo telefonováno do Mezinárodního Červeného kříže v Praze, aby se zde dozvěděli, že Němci v poděbradských lazaretech zanechali celkem čtyři sta padesát převážně těžce raněných německých vojáků bez lékařské péče.⁷²

Dne 9. května vydal Národní výbor také vyhlášku zabývající se nebývalým šířením pomluv mezi občany Poděbrad. Bylo nařízeno, že každý kdo obviňuje jiného občana ze zrady, spolčení s nepřítelem a jiné protistátní činnosti, musí svá tvrzení doložit písemně před nově konstituovaným soudem národní očisty. Kdo by tak neučinil nebo by se prokázalo, že jeho obvinění jsou vykonstruovaná a nezakládají se na pravdě, byl by co možná nejtvrději potrestán. Soud národní očisty se skládal ze třech duchovních, ze třech osob majících právnické vzdělání a ze třech mužů znalých poměrů v Poděbradech. Jmenovitě to byli: Karel Čapek, ThDr. Josef Jeschke, Čeněk Klásek (autor *Zápisů k pamětní knize města Poděbrad*), plukovník Adolf Kašpar, JUDr. Emil Polák, JUDr. Pelhřimovský, ThDr. Sobota, Josef Šamánek a Alois Trajhan.⁷³

Před druhou hodinou odpoledne započal ozbrojený střet mezi Němci a Poděbradskými, který se protáhl až do pozdního odpoledne. Do Poděbrad přijelo pět německých aut, tři z nich byla označena bílou vlajkou a dvě byla vyzbrojena. Poděbradské již ozbrojené stráže se je pokusily zastavit a při tom došlo k přestřelce. Boje se přesunuly k penzionu Luxoru (dnes domov důchodců v Poděbradech) a také do blízkosti pošty, z obou míst bylo voláno o pomoc. Němci seauty vydali směrem k Pátku, ale ještě na Žižkově předměstí se rozprchli a vozy zanechaly prázdné. Někteří utekli do blízkého lesa Bažantnice, jiní se snažili dostat Žižkovem na Nymburk. V opuštěných vozech byly později zajištěny značné obnosy peněz. Oficiální zpráva

⁷¹ KLÁSEK, Č.: *Zápis k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 142 – 143

⁷² Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 62

⁷³ KLÁSEK, Č.: *Zápis k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 131

doslova říká: „Čsl. vojáci a různí jiní lidé přinášejí bedny peněz, v nichž je mnoho milionů marek. Bedny zde zanechali Němci v opuštěných autech, když prchali.“⁷⁴

Němcům se kromě četníků a hasičů postavili všichni ozbrojení občané Poděbrad a srdnatě proti nim bojovali. Do bojů zasáhli také Rusové, kteří právě projížděli. Dva z nich byli raněni. Jeden poměrně vážně, když byl zasažen do plic. Oba Rusové společně s raněnými českými obránci byli ošetřeni poděbradskými lékaři. Jeden zajatý raněný Němec byl převezen na zámek a po náležitém vyšetření situace byl zastřelen. Další z Němců byl zastřelen u sochy krále Jiřího na Náměstí Jiřího z Poděbrad.⁷⁵ Jiný zajatý Němec byl po souhlasu několika členů Národního výboru odsouzen k trestu smrti provazem, rozsudek ale nebyl vykonán. Vojenský velitel generál Mrázek požádal o pomoc Kolín. „Policie přijala zprávu, že Na Hrázi u Vítů se umývají dva ruští vojáci, kterým bylo podáno občerstvení po zasáhnutí do boje s Němci, kterých 7 odstřelili a telefonicky sdělují, že policii zdraví ve jménu Stalina a Beneše.“⁷⁶

Podle odpoledního hlášení MUDr. Bouze bylo v přestřelce 9. května zabito čtyřicet Němců. Dva Rusové a jeden Polák byli zraněni a jedinou českou obětí se stal dvaadvacetiletý student Karel Hampl, který padl se zbraní v ruce.⁷⁷ Hampl v osudnou dobu stál na stráži u lázeňského domu na Riegrově náměstí. Zastřelen byl Němci z obrněného polopásového transportního auta, které bylo označené bílou vlajkou, jak o tom vypovídá

⁷⁴ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 74

⁷⁵ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 144 – 145

⁷⁶ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 63

⁷⁷ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 65

dobový zápis Čeňka Kláska.⁷⁸ Na autentických fotografiích z okamžiků neštěstí však žádná bílá vlajka na německém voze patrná není.⁷⁹

Událost to byla o to žalostnější, že otec Karla Hampla František Hampl byl vězněn postupně v Litoměřicích, Ebrachu, Bamberku a Straubingu, kde si odpykával trest za přípravu k odboji. Domů do Poděbrad se vrátil až 17. května 1945 a se synem se tak již nikdy nesetkal.⁸⁰ Na studenta Karla Hampla vzpomíná paní Marie Haberlová, která se s ním setkala u soudu v Litoměřicích, kde byla souzena její matka Josefa Neumajerová, ale i otec Karla Hampla František: „*Maminka pak přišla do Řep. Pak čekala na soud, ten byl v Litoměřicích, tam byl taky ten Hampl souzený a tenhle Hampl co byl tady zastřelený. To byl jeho jediný syn. Táta se pak vrátil a syn tady padl. Ten taky takhle zbytečně přišel o život. Zbytečně. S tím Karlem Hamplem jsme byli v těch Litoměřicích v jednom českém hotelu. To vím, že jsem tam byla vzhůru a to jsem se taky bála těch štěnic. Oni říkali, že jsou všude štěnice, já tam ani nemohla spát. Nemohla jsem usnout, slyšela jsem, jak tam pochodovali ti vězni, potom z toho Terezína po té dlažbě. Ten Karel Hampl tam spal dole, to jsme byli u nějakého českého hoteliéra. Ten takhle zbytečně v těch Poděbradech přišel o život, že vykročil proti tomu autu těch esesáků, co jeli, a myslel si, že je zastaví. On měl nějaký samopal, ale ten chlap na tom autě to do něj napral. To se nebere žádný pardon, pro ně to byla pořád ještě válka, takže ti chtěli utéct. Protože oni utíkali před Rusákama. Utíkali před Rusákama, ti se jich báli.*“⁸¹

Na události kolem smrti Karla Hampla zavzpomínal i druhý z pamětníků pan Radomír Simjansev, který vlastní ve své sbírce pásky⁸² sejmuté z rukávu zastřeleného Karla Hampla: „*Tady je, to je autentická věc, to si ofotíte, ale to já bych nerad někam pouštěl. Toto je, to měl Hampl na rameni, to je*

⁷⁸ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 145

⁷⁹ Fotografie ze soukromé sbírky pana Radomíra Simjanseva, dosud nepublikované, kopie viz. příloha – část fotodokumentace.

⁸⁰ PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikované, uložené v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 52

⁸¹ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

⁸² Předměty ze soukromé sbírky pana Radomíra Simjanseva, dosud nepublikované, fotokopie viz. příloha – část fotodokumentace.

*Spolek studujících Poděbradska, tedy ne na rameni, ale na rukávě to měl. To on přímo měl, takže to jsou autentické věci.*⁸³

MUDr. Ladislav Filip předseda Národního výboru v Poděbradech pronesl v tuto smutnou dobu krátkou řeč do městského rozhlasu: „*Drahý příteli, občane K. Hample, položil jsi svůj mladý život při obraně svého rodného města. Je hluboce tragické, že se tak stalo již v plných červácích právě vyšlého slunce svobody. Svírá se nám srdce, co řekneme při přivítání tvého drahého táty, mého kamaráda, spoluvězně Františka. Bůh jej potěš i tvoji zdrcenou matku!*“⁸⁴

Ještě téhož dne bylo tělo Karla Hampla přepraveno na poděbradský hřbitov. Pohřeb Karla Hampla se uskutečnil 13. května v dopoledních hodinách, o čemž informovali ve sloupečku věnovaném padlému také *Poděbradské noviny* ze 17. května: „*V neděli 13. května dopoledne, rozzářené májovým sluncem naší svobody, doprovodili občané města Poděbrad na cestě poslední k věčnému odpočinku našeho mladého hrdinu Karla Hampla, jenž ve službě vlasti byl zastřelen zákeřným německým vrahem. V Libušině ulici vedle bývalého Ředitelského domu, na místě, kde padl tento statečný a hodný hoch, vyzdobeném věnci a květinami, byla v neděli v 11. hodin uspořádána smuteční tryzna, při níž nad rakví zesnulého pronesl jménem všeho občanstva slova rozloučení předseda Národního výboru MUDr. Ladislav Filip.*“⁸⁵ Novinová zpráva pokračuje samotným projevem předsedy Národního výboru: „*Drahý občane Karle Hample! Oslněn první září paprsků svobody, vyběhl si se zbraní v ruce hájit své rodné město a mstít utrpení svého otce. V tom čackém rozběhu byl jsi zkosen šílením dodělávající esesmanské zběsilosti. Zkropil jsi čistou krví svou rodnou zem. Posvětil jsi znova půdu již dávno posvátnou. Stal jsi se božím bojovníkem...*“⁸⁶

Asi ve čtvrt na dvanáct vyšel z místa smrti Karla Hampla pohřební průvod. V čele šli Poděbradští v krojích, za nimi hudební seskupení kapelníka

⁸³ Kompletní přepis rozhovoru s panem Radomírem Simjansem je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

⁸⁴ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 145

⁸⁵ *Poděbradské noviny*. Poděbrady, 17. květen 1945, str. 3

⁸⁶ *Poděbradské noviny*. Poděbrady, 17. květen 1945, str. 3

Jelínka, členové Národního výboru, komunisté, vojsko, skauti a složky policejní. Za nimi pak kráčela čestná stráž obklopující rakev padlého studenta. Před poděbradskou radnicí se průvod na chvíli zastavil a byla zde hrána československá státní hymna. Pomalu se všichni ubírali Husovou ulicí přes les Babín do nymburského krematoria. Pohřebnímu průvodu přihlíželo také mnoho místních obyvatel. Někteří doprovázeli pohřební vůz s rakví až do Nymburka.⁸⁷

Je otázkou, jestli bylo nezbytné a nutné, aby Karel Hampl zemřel v již vyhraném boji. Jeho smrt běh válečných událostí nijak nezměnila. Na druhou stranu musíme tomuto dvaadvacetiletému studentovi a hrdinovi květnových dní v Poděbradech přiznat obrovský díl osobní statečnosti, odvahy a odhodlání. Rovněž celou poděbradskou obec tato zpráva, jakkoliv byla nepříjemná a skličující, semkla ještě více k sobě a oživila v ní české vlastenectví, ale i lokální patriotismus. Karel Hampl za svobodu zaplatil cenu nejvyšší a je na každém z nás jak se k otázce o nutnosti či významu takové oběti postaví.

Další smutnou zprávou středy 9. května bylo, že mezi pomocníky německých vojáků byl i poděbradský občan a zrádce Václav Holas, který byl zajištěn. Proněmecká byla celá jeho rodina. Synové bojovali v německé armádě a dcera mluvila do posledních dní války raději německy než česky.⁸⁸

Téhož dne se také podařilo objevit při prohlídce sanitního vlaku na poděbradském nádraží mnoho členů kolínského gestapa. Ti se maskovali jako ranění a předstírali nemoc, aby se dostali společně se skutečnými raněnými německými vojáky zpět do říše. Naštěstí byli všichni po lékařském vyšetření odhaleni a zajištěni.⁸⁹ Někteří z nich se však oficiálního soudního procesu nedočkali, protože byli ještě v noci 9. května zabiti na dvoře nové radnice civilními osobami. Ty totiž rozpoznali

⁸⁷ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 113

⁸⁸ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 146

⁸⁹ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 99 – 100

v Němcích členy kolínského gestapa a připomněli si tak své trýznivé zkušenosti, kdy je tito Němci mučili.⁹⁰

3. 6. Poděbradská exekuce a návrat vězňených

Zatčení Němci, kteří se účastnili středečních odpoledních bojů a také odhalení zdraví Němci předstírající nemoc v sanitním transportu, byli vyslechnuti. Jejich výpovědi byly zaprotokolovány a 9. května asi v půl dvanácté v noci (jednalo se od deseti hodin večer) jim předseda Národního výboru přečetl rozsudek smrti. Poté byli předáni české branné moci.⁹¹ Mezi odsouzence patřili: Georg Seidler (narozen 27. 6. 1921), Karel Binder (nar. 4. 10. 1926), Walter Markwart (nar. 19. 2. 1920), L. Giesselmann (nar. 1. 7. 1900), Jan Kugler (nar. 15. 3. 1928), Klement Helmut (nar. 27. 10. 1926), Alois Schlegel (nar. 10. 10. 1926), J. Sondermann (nar. 23. 1. 1923), Alexander Alexandrov, Jan Ploštica, Nikolaj Osvědkov a Václav Holas (zrádce z Poděbrad). Naopak osvobozeni byli: František Beutelberger (nar. 17. 2. 1893), Jakub Jirzik (nar. 13. 3. 1895) a Edith Porsche (nar. 11. 4. 1927).⁹² Typické zjištění je, že mezi dvanácti odsouzenci k trestu smrti figurovali mladí lidé, což zřejmě souviselo s nedostatkem německých branců v posledních fázích války. Janu Kuglerovi bylo pouhých sedmnáct let a Karlu Binderovi, Klementu Helmutovi a Aloisi Schlegelovi osmnáct let.

Poprava odsouzenců byla vykonána 10. května. Národní výbor byl o provedení rozsudků informován před půl osmou večer.⁹³ Pozoruhodné je, že mezi dvanácti popravenými byly i dvě osoby, jejichž jména naznačují, že byly ruského původu, i když v oficiální zprávě Národního výboru se

⁹⁰ PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikované, uložené v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 81

⁹¹ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 146

⁹² Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 70

⁹³ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 86

hovoří o dvanácti popravených Němcích. Patřili snad tito muži mezi Vlasovce? Kdo byli Alexandr Alexandrov a Nikolaj Osvědkov zůstává záhadou. Také počet dvanácti popravených mužů uváděných společně s jejich jmény v oficiální zprávě Národního výboru v Poděbradech nesouhlasí s údaji v kronice Jaroslava Peřiny *Paměti města Poděbrad*, kde stojí: „Dne 9. května po přestřelce s Němci a po vyšetření vojenským soudem postaveno šestnáct Němců před plénum Národního výboru a prohlášeno třináct rozsudků smrti.⁹⁴ Vzhledem k retrospektivitě Peřinovi kroniky a vzhledem k bezprostřední časové souslednosti květnové exekuce a oficiálního zápisu Národního výboru, myslím, že přesnější informace přináší oficiální zpráva. Za povšimnutí ale stojí, že Peřina mluví také pouze o odsouzených a popravených Němcích, mezi které tedy také počítá Alexandra Alexandrova a Nikolaje Osvědkova.

V ranních hodinách 10. května rozhodl Národní výbor na návrh svého předsedy MUDr. Ladislava Filipa o vytvoření vojenského referátu pracovní zajatecké roty. Národní výbor měl určovat pracovní náplň a vojenský referát měl přiřazovat k německým zajatcům určeným na danou práci vojenský doprovod. Asi 100 členů pracovní zajatecké roty bylo hned přiděleno na výpomoc k Československému červenému kříži. Také bylo usneseno, že mají být zajatí Němci užívaní pro zemědělské práce. Technická nouzová služba (Technische Nothilfe) tvořená Čechy byla od svých úkolů osvobozena, protože se přesunuly právě na zajatce. Němci byli drženi v zajateckém táboře ve Velkém Zboží v ohradě pana Vitouška.⁹⁵ Udávaná kapacita tábora ve Velkém Zboží byla 11 000 lidí. Koncem roku byli zajatci přemístěni do táborů v československém pohraničí a odtud do Německa.⁹⁶ Ráno Poděbradští vyslechli radiovou zprávu, kdy bylo hlášeno, že v Praze je již dostatek potravin, a že jsou Pražané vděční všem obyvatelům vesnic a měst, kteří poskytli Praze hmotnou podporu. Bylo doporučeno, aby dosud neodeslané potraviny zůstaly ve sběrných místech a byly rozděleny

⁹⁴ PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikované, uložené v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 72.

⁹⁵ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 78

⁹⁶ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 117

potřebným místním obyvatelům. Poděbrady se také zapojovaly do této pomoci Praze. Sběrná místa, kam mohli občané nosit potraviny a jiné dary, se nacházela v Jiráskově ulici v tehdejšímu hotelu Bílý Kříž a v Živnostenské záložně na Riegrově náměstí.⁹⁷ Obyvatelé Poděbrad odeslali materiální pomoc Pražanům již 8. května, jak o tom informují *Poděbradské noviny*: „První pomoc Praze ze sbírek mezi poděbradským občanstvem byla poslána v úterý 8. května. Byly odeslány 43 balíčků obvazů a léků, 20 pytlů mouky, 15 pytlů chleba, 15 pytlů bramborů, 15 pytlů luštěnin, 15 pytlů sucharů a perníků, 10 pytlů kávovin, 1 pytel soli, 3 bedny vajec – 1 q másla, 4 bedničky tuku, zavařeniny, polévková koření, celkem 116 balíčků potravin.“⁹⁸

Po desáté hodině večerní přijela z Terezína kolona s politickými vězni. Jejich stav byl relativně dobrý a byli ubytováni na zámku. Před půlnocí dorazil druhý transport z Terezína. Dalších dvacet lidí bylo ubytováno v prostorách zámku. Ve čtvrtek 10. května se z Poděbrad vypravilo do Terezína padesát poděbradských mužů v čele s lékařem MUDr. Balcarem. Cílem této cesty bylo ošetřování a pomoc českým lidem z koncentračního tábora. Pobyt poděbradské výpravy v Terezíně byl plánován na týden. Za deset dní (20. května) putoval do Terezína další transport pod vedením MUDr. Bouze, který přivážel tolik potřebný lékařský materiál. Do Terezína Poděbradští vypravovali autobusy pro své spoluobčany – vězně z Poděbrad. Tuto činnost měl na Národním výboru na starost František Krupička. Ten se do Terezína vypravil již 9. května, ale nedostal se tam kvůli těžkému bombardování Roudnice, přes kterou projížděl. Přivezl tedy domů dvacet osm osob z Poděbradska, které v Roudnici našel. Další výpravy byly vyslány společně s lékařským materiálem, ale i jídlem, alkoholem, cigaretami a jinými pochutinami, 11. a 13. května. Mezi dalšími lidmi opět figuroval MUDr. Balcar. Do Poděbrad přivezli šest těžce nemocných vězňů. Mezi navrátilci byl i brigádní generál František Bláha z Poděbrad, který se v Terezíně jako

⁹⁷ PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikované, uložené v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 75

⁹⁸ *Poděbradské noviny*. Poděbrady, 10. květen 1945, str. 2

mnoho dalších nakazil tyfem a brzy po návratu domů nemoci podlehl. Tyfu padli za oběť také žižkovský obchodník Václav Pešl, navrátil se z Terezína a Jan Šťastný. Pro vězně, ale tentokrát do Buchenwaldu, vypravila velký vůz také poděbradská sklárna Inwald.⁹⁹ Na tomto místě je nutné poznamenat, že v knize *Poděbrady v proměnách staletí 2. díl* se píše, že František Krupička odjel pro vězně do Terezína 7. května a přivezl jich odtud dvacet osm do Poděbrad. Zároveň je zde udáváno, že MUDr. Bouz se vydal s početnější výpravou do Terezína také již 7. května.¹⁰⁰ Jako na zdroj těchto informací je zde odkazováno na *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad* sepsané Čeňkem Kláskem. Vzhledem k tomu, že s tímto pramenem pracuji také, musím konstatovat, že v Kláskových zápiscích žádné takové informace nejsou zapsány. Výprava pana Františka Krupičky do Terezína skutečně přivezla dvacet osm osob, ale nebyly přivezeny z Terezína, ale z Roudnice, přes kterou se František Krupička dále nedostal, a nebyly přivezeny 7. května, ale 9. května (viz. výše).

Celý květen se do Poděbrad vraceli další a další lidé z koncentračních táborů. Často přicházeli s podlomeným zdravím a velmi ošklivými vzpomínkami. Poděbradští se snažili, pokud to bylo v jejich silách, přichozím co možná nejvíce pomáhat.¹⁰¹

Jednou z posledních obětí doznívajícího válečného konfliktu se ve čtvrtek 10. května stal četnický strážmistr Průša. Byl kýmisi zastřelen, když projížděl kolem bažantnice (les na kraji Poděbrad) ve směru do centra města. K této tragické události došlo před půl třetí odpoledne, kdy incident nahlásil Evžen Mayer. Vrahem byl pravděpodobně německý voják skrývající se v lese od středeční přestřelky.¹⁰²

⁹⁹ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 154 – 155

¹⁰⁰ ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II*. Praha, Scriptorium 2005, str. 224

¹⁰¹ Seznam vězňených lidí z Poděbrad včetně data uvěznění a data návratu viz. PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikované, uložené v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 51 – 56

¹⁰² Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 83

Na čtvrteční večer Poděbradští plánovali večírek pro ruské osvoboditele. Již před pátou hodinou odpolední zařizoval podplukovník Rotin v lázních ubytování asi pro 800 ruských vojáků, kteří měli dorazit do města kolem osmé hodiny večerní. Bylo rozhodnuto, že ubytování pro pěší vojsko zajistí město a ubytování a koupání pro 13 důstojníků přichystá lázeňská společnost. Ruští vojáci měli být podle dohody ubytováni v místních penzionech, zaujali tak místa po německých dětech a raněných. Na večer se plánovalo, že na Jiřího náměstí bude hrát živá hudba a také se bude promítat ruský film. Pplk. Rotin pozval na desátou hodinu večerní do Lázeňského hotelu na 20 – 30 poděbradských důstojníků a významných občanů. Večírkou se mělo pak zúčastnit také přibližně 100 důstojníků ruských. Oslava se ale pro neplánované zdržení a únavu ruských jednotek nekonala.¹⁰³

3. 7. Rudá armáda v Poděbradech

Ráno 11. května kolem páté hodiny připravovalo a uklízelo asi padesát německých zajatců prostory pro ubytování zpozdilých přichozích ruských vojáků. Toho dne se jich ubytovalo v Poděbradech na 1800. Pro Rusy byly přichystány tři lazarety a s dalšíma dvěma se počítalo. Příchod ruských jednotek a nutnost jejich ubytování urychlil odeslání německých raněných z Poděbrad sanitními vlaky do Německa. Rusové byli ubytováni v penzionech a hotelích (např. penzion Charita, hotel Tlapák), kde za války přebývaly německé děti a také němečtí ranění. Později ruští vojáci bydleli i v Masarykově měšťanské škole. 12. května se v Poděbradech ubytovalo dalších 700 ruských vojinů a 500 ruských důstojníků, kteří zde absolvovali lázeňské léčení. Poděbradští občané Rusy vítali jako osvoboditele okupované vlasti a radovali se z opětovně získané svobody.¹⁰⁴

¹⁰³ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 84 – 85

¹⁰⁴ PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikované, uložené v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 78 – 80

Příchodu Rudé armády byla přítomna i Marie Haberlová: „Byli jsme rádi, že bylo po válce. Vívali jsme i ty Rusáky, protože jsme jim fandili. I v kanceláři jsme měli mapu a už ráno jsme sledovali, kde už je fronta. To bylo první, co jsme si řekli. Taky jsme museli dávat pozor, jestli chodí Schuster nebo někdo z těch Němců, nebo Hajden nebo někdo, nebo i ty udavači mezi námi. Taky byli lidi mezi námi, který... Byli to konfidenti no. O nich jsme už věděli, to jsme si taky řekli, ty už si ani nepamatuji – to jsem vypustila z hlavy. No a byli jsme rádi, že už je konec.“¹⁰⁵ Odlišné vzpomínky na ruský příchod má druhý z dotazovaných pamětníků Radomír Simjansev: „Podívejte se, to já Vám řeknu, doma, pocházím ze sokolské rodiny a v této rodině byl můj otec ukrajinský emigrant. Oni říkali: ‚No Rusové, to jsou Slované.‘ A otec, protože to zažil na Ukrajině, tak jim povídal: ‚Prosím vás, co to povídáte? Víte co to je? Co se dělo tam u nás na Ukrajině?‘ No tomu nikdo nevěřil.“¹⁰⁶ Očekávání a obavy Radomíra Simjanseva však vybočovaly z celorepublikového průměru. Naprostá většina obyvatelstva přijímala Rudou armádu velmi kladně. O tom vypovídá i zpráva o příjezdu ruských vojáků ve středu 9. května (uveřejněná v *Poděbradských novinách* ze dne 17. května): „Jásot davů na náměstí a v ulicích nebral konce, muži i ženy tiskli vojákům ruce, zasypávali je květinami a poskytovali jim občerstvení. A tak to šlo den za dnem, ruské armádě se dostalo v Poděbradech opravdu nelíčené přátelského přijetí. Rudé vlajky se zlatou hvězdou a kladivem a bílé šátky mávaly vstříc vítězům na pozdrav, hrála hudba a opálení a ostříhaní hrdinové brali českým maminkám jejich malé děti, objímali je a líbali.“¹⁰⁷

Velitel ruských vojsk v Poděbradech generál Borisov založil ve městě místní sovětské velitelství se sídlem v bývalé živnostensko-obchodní záložně. Velitelství československé armády sídlilo nedaleko v domě profesora Libenského na Riegrově náměstí. Pro komunikaci s Rudou armádou byli

¹⁰⁵ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

¹⁰⁶ Kompletní přepis rozhovoru s panem Radomírem Simjansem je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

¹⁰⁷ *Poděbradské noviny*. Poděbrady, 17. květen 1945, str. 2

generálem Mrázkem určení tři čeští důstojníci znali ruského jazyka. Byl to Josef Hradec, Arnošt Špicar a Miroslav Preclík.¹⁰⁸

Ruští vojáci si stěžovali, že se u nás shání špatně zboží, i když by chtěli platit hotovými penězi. Muselo se jim vysvětlovat, že Československo je oslabeno okupanty z Německa, a že hospodářství naší země je dočasně centrálně řízené. Rusové pak byli nemile překvapeni, když zjistili, jak malé přiděly dostávají českoslovenští občané.¹⁰⁹

Němci českým občanům zabírali a kradli majetek, což se po příchodu Rudé armády ukázalo jako problém. Rusové totiž považovali německý majetek za válečnou kořist, tou se pak mohl stát i majetek dříve sebraný Čechům Němci. Bylo tedy nutné hledat při konfiskování německého majetku střední cestu, aby nebyla poškozena ani strana česká ani strana ruská.¹¹⁰

Na peripetie s ruským kořistnictvím vzpomíná i Radomír Simjansev: „*Já jsem byl, mě bylo patnáct, já jsem byl jako revoluční spojka Národního výboru a já jsem dostal tady ten papír*¹¹¹, protože situace byla, že Rusové sbírají hodinky a kola, potom byli jak posedlí, tak jsem měl papír, že jsem pověřen Národním výborem jako spojka a že mi bylo přiděleno jízdní kolo. Že to nepodléhá válečné kořisti, to jsem měl.“¹¹² Situaci v Poděbradech v tomto smyslu dokreslují i dobové záznamy Národního výboru z 11. května, kdy „*patnáctiletý Rus přišel se žádostí, aby mu bylo dáno kolo, aby mohl jezdit*“,¹¹³ a o chvíli později „*přišli dva lidé z Dlabačovy ulice č. p. 174/II, že v jednom židovském domě rabují Rusové a chtějí dům podpálit*.“¹¹⁴ Jindy zas dobová zpráva informuje, že je nutné mít potvrzení o zabavení kola,

¹⁰⁸ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 165

¹⁰⁹ PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikované, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 80

¹¹⁰ PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikované, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 79

¹¹¹ Fotografická kopie dokumentu v příloze

¹¹² Kompletní přepis rozhovoru s panem Radomírem Simjansevem je k dispozici v příloze – v části přepisů rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

¹¹³ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 94

¹¹⁴ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 94

aby bylo možné škodu nahradit.¹¹⁵ Rekvírování válečné kořisti se ale v ruském podání netýkalo jen náramkových hodinek a jízdnicích kol. V městech v okolí Poděbrad jsou známy případy, kdy Sověti považovali za válečnou kořist i strojní vybavení továren. Zařízení cukrovaru v Dymokurech Rusové již demontovali a připravili k transportu do Sovětského svazu, když proti jejich počínání vystoupil místní Národní výbor. Podobně si počínali i s vybavením nymburské likérky firmy Wantoch. Zde se jednalo o záležitost ještě více alarmující, protože téměř celá rodina Žida Wantocha byla vyvražděna Němci v Osvětimi.¹¹⁶

Horší než krádeže a zabavování věcí byla však násilná trestná činnost a to především proti ženám. Příslušníci Rudé armády žili již mnoho měsíců či let mimo domov jen mezi spolubojovníky a sexuální půst tím způsobený evidentně ovlivňoval jejich chování. *„Rudá armáda totiž nevedla jako jiné bojující armády polní nevěstince, aby se její vojáci mohli sexuálně ukojit. Hodnotit tento krok – veřejné domy odporují socialistické morálce – a jeho dopady přísluší spíše psychologům, ale každému je jasné, co až několikaletý pohlavní půst dokáže z muže udělat.“*¹¹⁷

Před půlnocí 11. května bylo „hlášeno štkpt. Švarcem, že se dostávali ruští vojáci v domě na Masarykově náměstí na děvčata. Bylo vyřízeno smírně přítomnými v domě.“¹¹⁸ O jiném případě se sexuálním podtextem vyprávěla paní Marie Haberlová: *„Můj muž taky nastoupil jako záložník. Jeho povolali jako vojáka, že jo. Taky hlídal na zámku, ty ženský co kolaborovaly. Pak přišel nějaký Rus a chtěl ho zastřelit, že ho nechtěl pustit k paněnkám. No to si pamatuji, že on volal toho důstojníka zase a ten důstojník teprve zakročil a voják pak musel odejít, že jo.“*¹¹⁹ Oba tyto případy naštěstí skončily dobře a nedošlo k žádné újmě na civilním obyvatelstvu. Vyskytly se

¹¹⁵ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 101

¹¹⁶ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 115

¹¹⁷ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 115

¹¹⁸ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 100

¹¹⁹ Kompletní přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou je k dispozici v příloze – v části přepisy rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

ovšem i případy, kdy protiprávní chování ruských vojáků bylo dokonáno. Rusové v noci 14. května znásilnili několik německých ošetřovatelek z Nového léčebného ústavu. Byly to právě ty Němky, které pečovaly o 450 raněných německých vojáků. V Koutech u Poděbrad pak po znásilnění spáchalo sebevraždu šest lidí německé národnosti. Ani české civilní obyvatelstvo nezůstalo stranou ruského násilí. Dvě české ženy z Přední Lhoty u Poděbrad byly znásilněny Rusy 18. června.¹²⁰ Při tom si na chování Rusů vůči místním ženám stěžovali obyvatelé Přední Lhoty poděbradskému Národnímu výboru již 12. května.¹²¹ Na chování jednoho ruského vojína si stěžovala na Národním výboru 14. května i paní Šimová. Byla to manželka stavitele Šimy z odbojové skupiny Uher – Šíma 777. Její stížnost byla řádně zaprotokolována a poté Národním výborem postoupena sovětskému vojenskému velitelství.¹²²

Po opadnutí prvotního nadšení z příchodu osvoboditelů si čeští občané začali uvědomovat, že každá mince má dvě strany a obliba ruských vojáků začala rychle klesat. To zapříčinilo hlavně jejich neurvalé chování a násilné trestné činy, které v Poděbradech a okolí Rusové páchali. O obavách z Rusů vypovídá mimo jiné i zpráva zaznamenaná Národním výborem, kdy firma Staněk provozující penzion v Proftově ulici informovala 13. května Národní výbor, že penzion je již obsazen pražskými dětmi, a že nikoho jiného ubytovat nechce.¹²³ Není těžké domyslet si, koho myslel pan Staněk slovy nikoho jiného.

Společně s příchodem Rudé armády do Poděbrad, přicházeli i členové SMĚŘŠ (sovětské kontrarozvědky, kde SMĚŘŠ znamená směť špionam), kteří měli na starost bojovat proti nepřátelským zpravodajským službám, ale do jejich kompetencí patřili také ruští váleční zajatci a emigranti z Ruska

¹²⁰ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 116

¹²¹ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 106

¹²² Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 125

¹²³ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 113

nebo i z území připojených k Rusku po začátku války. Mezi tyto k Sovětskému svazu nově připojené oblasti patřilo i Polsko. Polští uprchlíci před Stalinovým režimem byli kontrarozvědkou považováni za občany Sovětského svazu. K prvnímu zatýkání v Poděbradech docházelo již v polovině května. Mezi členy SMĚŘŠ operující v oblasti Poděbrad a okolí náleželi major Kravčenko a kapitán Prijedko. Od 15. května docházelo ke kontrolám a prověřování obyvatel Poděbrad patřících k zde velmi rozšířené ukrajinské komunitě. Ruská tajná policie se zajímala i o profesorský sbor Ukrajinské hospodářské akademie v Poděbradech. Ukrajínští učitelé však raději Poděbrady opustili již před příchodem Rudé armády.¹²⁴ Během druhé poloviny května zřejmě došlo v tomto ohledu k domluvě mezi ruskou a českou stranou, protože ve vyhledávání sovětských občanů začalo Rusům pomáhat také české četnictvo. Ti zadrželi v Poděbradech 12. června Hasja Pliščenka a Alla Trocka. Obě osoby byly předány do sběrného tábora v Chlumci nad Cidlinou.¹²⁵

Při květnových oslavách osvobození se udála příhoda, která se jeví v daném kontextu, přesně tak jak říká Radomír Simjansev, tragikomická: *„To ještě nebylo. To vám řeknu takový... Bylo to takové tragikomické a samozřejmě v té euforii byly oslavy, se slavilo vítězství a v sala terené tady na zámku byla veliká veselice a hrála hudba, že jo. Poděbrady tam byly celé a teď samozřejmě ti vojáci tam byli také ruští, a že se na ně nedostávalo ženských na tancování. Tam vystoupil jeden komunista na stůl a zařval, zarazil to a povídá, že jako osvoboditelé musí mít přednost, a pronesl tuto větu: ‚Nejdřív tančí Rudá armáda,‘ on chtěl říct civilové a řekl: ‚a pak teprve civilizace!‘ No tak.“¹²⁶*

O oslavách v lázeňském parku informovali čtenáře z Poděbrad *Poděbradské noviny*. Kolem poledního proběhlo v pátek 11. května slavnostní oceňování ruských vojáků za jejich bojové nasazení. Přítomni

¹²⁴ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 137

¹²⁵ PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 109 – 114

¹²⁶ Kompletní přepis rozhovoru s panem Radomírem Simjansevem je k dispozici v příloze – v části přepisů rozhovorů a také je ve formě zvukového záznamu obsažen v příloze na CD nosiči.

byli i členové Národního výboru v čele s MUDr. Ladislavem Filipem a příslušníci československé armády. Některé české dívky přišly na oslavu v krojích. Hrála hudba a tančilo se. Vše za přihlížení a účasti mnoha poděbradských obyvatel.¹²⁷ Jiná oslava se odehrála 15. května na poděbradském předměstí Kluk. Dochoval se o ní záznam, protože ruští vojáci žádali Národní výbor o potraviny jako vajíčka, mléko a pivo. Vyhověno jim Národním výborem nebylo. Poděbradští je odkázali na sovětské velitelství.¹²⁸

Pro účely kontroly a řízení průjezdu vojsk přes Poděbrady byla v sobotu 12. května přidělena jednomu ze sovětských důstojníků místnost v prostorách staré radnice na Jiřího náměstí. Hned další den v neděli 13. května dorazila na Národní výbor zpráva, že velící jednotka československého vojska byla přesunuta z Poděbrad do Nymburka. V Poděbradech zůstal jen strážní oddíl československé armády. Do Nymburka byl z Poděbrad jako velící generál přeložen také generál Mrázek. MUDr. Ladislav Filip požádal generála Mrázka, aby se pokusil zařídit přesun alespoň části ruských vojsk do Nymburka. Sověti v Poděbradech totiž měli setrvat po dobu dvou měsíců a při tom vůbec nebylo dořešeno jejich zásobování. Generál Mrázek přislíbil, že vše ohledně zásobování či případného přesunu ruských vojsk zjistí. Předseda Národního výboru MUDr. Ladislav Filip mu vyjádřil veliké poděkování za veškerou činnost, kterou pro Poděbrady vykonal. Poděbrady pak byly podřízeny velitelství lazaretů ruských vojsk. Ovšem za předpokladu, že ve městě nebude přítomen ruský důstojník zbraní, který by měl velení ve svých rukou.¹²⁹

Ruské vojenské sbory za dobu pobytu způsobily značné škody jak na své dobré pověsti, tak na majetku a zdraví Čechů. Kriminalita páchaná příslušníky Rudé armády byla v některých oblastech Polabí větší než kriminální činnost prováděná domácím obyvatelstvem. Tento jev byl zvlášt'

¹²⁷ *Poděbradské noviny*. Poděbrady, 17. květen 1945, str. 2

¹²⁸ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 132

¹²⁹ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 110 – 114

silně patrný v okolí Milovic, kde se soustředila početná ruská posádka. Problémy spjaté s kriminalitou si ruští důstojníci dobře uvědomovali. O tom svědčí i záznam Národního výboru, kde generál Borisov žádá, aby další stížnosti na chování ruských vojáků byly směřovány přímo na sovětské vojenské velitelství.¹³⁰ Borisov tak chtěl pravděpodobně docílit větší operativnosti a rychlosti při řešení stížností českého civilního obyvatelstva. Podle dohody maršála Štěpanoviče Koněva s československou vládou z června roku 1945, odešla většina ruských jednotek z Poděbrad a širšího okolí již mezi 7. a 11. červnem. Při odjezdu z Poděbrad 9. června se Rusové loučili s čelními představiteli města. *„Při rozloučení v 7:30 poděkoval st. poručík Dujím Dru Filipovi, gen. Mrázkovi, všem důstojníkům a občanům, s nimiž spolupracoval nebo byl ve styku, oddělení styč. důstojníků a prohlásil, že sklady, pokud nebyly ještě předány, přecházejí do vlastnictví N. V.“*¹³¹

V oblasti Nymburska a Poděbradska zůstaly ruské sbory jen ve vojenském prostoru Milovic a v skladišti vojenské munice a materiálu Jívák – Tuchom. Zbytek ruské armády odešel z území Československé republiky v listopadu a prosinci roku 1945. Na našem území pak zůstal už jen nízký počet sovětských specialistů.¹³²

3. 8. Další květnové události

V neděli dopoledne 13. května v devět hodin byly ve všech poděbradských kostelech slouženy mše za padlého studenta Karla Hampla. Národní výbor rozhodl již předcházejícího dne, že by měl být každé mši přítomen nějaký představitel poděbradské samosprávy. Do kostela katolického šli členové Národního výboru MUDr. Filip, Hanilec a Martinec, do kostela československé církve Tomek, Pek a Chyba a bohoslužbě v evangelickém

¹³⁰ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 124

¹³¹ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 167

¹³² PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku*. Brno, CDK 2005, str. 115 – 117

kostele českobratrské církve byli přítomni Horyna, Peřina, Trajhan a Tamchyna.¹³³ Pohřební průvod se pak konal v neděli od jedenácti hodin (viz. výše).

V neděli poděbradská radnice přijala také rozkaz Ministerstva národní obrany. Bylo nařízeno, aby v každé obci byl učiněn soupis všech poddůstojníků a vojáků konajících vojenskou službu v letech 1928 – 1939, dále soupis všech bývalých aktivních důstojníků a rotmistrů narozených v roce 1882 a mladších a zároveň konajících aktivní vojenskou službu v roce 1939. Hlásit se měli také všichni dříve sloužící poddůstojníci aktivní v roce 1939 a důstojníci v záloze, v náhradní záloze a aspiranti zbraní z ročníků 1910 a mladších.¹³⁴ V podstatě se jednalo o sčítání mužů schopných obrany vlasti v případě dalšího ohrožení Československa.

Stejného dne v nočních hodinách převzala spojka Národní rady v Praze výtah připravované zprávy o květnových dnech v Poděbradech od místního Národního výboru. Zpráva byla doposud dopsána jen do 11. května, ale na jejím pokračování a rozšíření se v Poděbradech usilovně pracovalo.¹³⁵

Po ukončení nacistické okupace bylo pro lidi velmi obtížné opět přivyknout běžnému životu a každodennímu pracovnímu rytmu. Projevovala se i v Poděbradech nechuť k práci a sklárna Inwald či železnice hlásila, že nenastoupili pracovníci do zaměstnání. V době, kdy bylo potřeba co nejrychleji obnovit válkou poškozené národní hospodářství, to byl jev velmi nepříjemný a nebezpečný. To si uvědomovali i členové Národního výboru a vydali vyhlášku vyzývající k opětovnému pracovnímu zapojení občanstva a okamžitému nástupu lidí na své pracovní pozice.¹³⁶

¹³³ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 108

¹³⁴ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 119

¹³⁵ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 120

¹³⁶ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 170

Do Poděbrad se v druhé polovině května začali vracet lidé, kteří zde žili a z nějakého důvodu Poděbrady opustili nebo museli opustit. Tito požadovali navrácení svých bývalých bytů, kde před odchodem žili. To však představovalo nemalou komplikaci, protože byty již byly ve většině případů obsazeny novými nájemci. Do situace musel zasáhnout Národní výbor. Bylo vydáno rozhodnutí, že nový o problémech s bytem souvisejících nic netušící obyvatel bytu má v bytě zůstat a navráťivší se předchozí nájemci dostanou od města přidělen byt jiný, ale ve stejné kvalitě jako byl předešlý.¹³⁷

Dopoledne v úterý 15. května vyzvala policie všechny, kdo doposud neodevzdali zbraně, aby tak co nejdříve učinili. Pokud by snad občané neuposlechli a zbraně neodevzdali, musela by policie razantně zakročit.¹³⁸

Zajímavou událostí z počátku června (9. června kolem šesté hodiny večerní) bylo protestní seskupení Poděbradských pod okny radnice na Jiřího náměstí. Místním občanům se nelíbilo, jak přívětivě je zacházeno se zajatými Němci, a žádali změnu poměrů. Dav se naštěstí podařilo uklidnit a brzy poté se konaly nové volby do Národního výboru. Volilo se na hřišti S. K. Sparta v Poděbradech 16. června 1945.¹³⁹ O vypsání voleb byli občané Poděbrad informováni mimo jiné i v regionálních novinách *Poděbradské zvěsti*.¹⁴⁰

Léto onoho roku zlomu už prožívali Poděbradští ve svobodě. Vyrovnaní se z minulostí bylo mnohdy bolestné, ale cesta svobodným životem již nebyla nikým a ničím blokována. Život se postupně vracel do normálního stavu a lidé opět přivykli každodennostem lidského života běžným v dobách míru. Tenkrát ještě nikdo netušil, že nás ruské tanky přijedou „osvobozovat“ znovu.

¹³⁷ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 125

¹³⁸ Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem, str. 133

¹³⁹ KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, str. 170 – 171

¹⁴⁰ *Poděbradské zvěsti*. Poděbrady, 14. června 1945, str. 3

4. Závěr

Poděbrady jako lázeňské město zaujímaly vždy poněkud odlišné postavení než města bez tohoto statutu. Za války se situace nezměnila. Pozice jisté výjimečnosti přetrvala, jen na místo lázeňských hostů do Poděbrad přišli nejdříve německé děti, poté ranění němečtí vojáci a jejich místa nakonec v poděbradských penzionech a hotelích zaujali vojáci Rudé armády. Díky lázeňství, nepřítomnosti větších a pro vedení války důležitých průmyslových oblastí a díky poloze v srdci Československé republiky (po většinu války tedy v hlubokém týlu nepřítele) se Poděbradům také vyhnuly přímé válečné boje i letecké bombardování.

I přes rozdílnost popisu některých událostí v pramenech, výpovědích pamětníků a sekundární literatuře, můžeme nalézt zároveň shodné informace. Předně se všechny informační zdroje shodují ve výpovědích o počátku poděbradské květnové revoluce roku 1945. Poděbrady začaly společně s Nymburkem oslavovat konec války o tři dny dříve než zbytek Československé republiky, totiž již ve středu 2. května 1945. Jak se později ukázalo, radost to byla předčasná. Po dni plném projevů, shromážděních na náměstí a očekávání odchodu německých okupantů z města se ukázalo, že vojenská přítomnost Němců v Poděbradech není definitivně ukončena. Německá posádka ve městě totiž obdržela z nadřízených míst informace o situaci ve zbytku republiky, která pro ně nebyla zatím tak kritická, aby museli skládat zbraně a prchat do říše. Po jednání Němců se špičkami poděbradské české samosprávy vystoupené z ilegality, bylo večer 2. května rozhodnuto o navrácení poměrů do starých okupačních kolejí. Poděbradští museli stáhnout státní vlajky, skrýt české nápisy z veřejných míst a večer se zdržovat doma.

Na skutečné revoluční dění si museli místní obyvatelé počkat stejně tak jako ostatní Češi až do soboty 5. května, kdy propuklo povstání v Praze, o kterém občané z Poděbrad věděli díky poslechu rozhlasu. Lidé vyšli opět do ulic a na Náměstí Jiřího z Poděbrad. Tentokrát již běh události neodvratně šel k odchodu okupantů. Začal působit Národní výbor, jehož členové s Němci vyjednávali o podmínkách přenechání správy.

Německé hlídky držely na stráži pušky hlavní dolů a české nápisy putovaly opět na svá místa. Již 5. května docházelo Němcům, že budou muset Poděbrady opustit, aby se nedostali do rukou Rudé armádě.

Ale před Rudou armádou dorazila do Poděbrad dříve americká motorizovaná jednotka. Ta ovšem městem jen projížděla a jejím cílem byly lázně Velichovky, kde sídlil generál Ferdinand Schörner. Američané ho chtěli kontaktovat, aby přiměli odříznutou Schörnerovu armádu Mitte ke kapitulaci. Mise proběhla úspěšně, ale Schörner Američanům tvrdil, že nemá spojení s částí své armády. Nicméně ještě tentýž den z Velichovek uprchl i s celým štábem. Od 8. května proudili skrz Poděbrady prchající němečtí vojáci, jejichž počet se neustále zvětšoval. Byli tlačeni Rudou armádou blížící se od východu. První sovětské jednotky do Poděbrad dorazily v ranních hodinách ve středu 9. května. V Poděbradech však nezůstali a mířili rychle na Prahu, což byl jejich prvořadý úkol. Osvobození hlavního města mělo potvrdit a posvětit jaltské dohody o rozdělení sfér vlivu mezi vítěznými mocnostmi.

Zbylí Němci z Poděbrad prchli v noci z 8. na 9. května. Utekli i lékaři a nechali v lazaretech (poděbradských penzionech a na zámku) stovky svých raněných. Německým ženám, kterým se nepodařilo uprchnout, bylo potom nařízeno, aby se o raněné staraly.

Ve středu 9. května došlo také k přestřelce, při které padnul za vlast se zbraní v ruce student Karel Hampl. Jeho otec František Hampl byl mezitím v nacistickém vězení. Tato událost těžce dolehla na celé Poděbrady. Němce se podařilo v poděbradských ulicích porazit i za přispění vojáků Rudé armády, kteří zrovna projížděli a zasáhli do bojů. Téhož dne na nádraží v sanitním vlaku čeští lékaři odhalili zdravé nemocné Němce. Ti se maskování obvazy a předstírajíce nemoc snažili dostat do Německa. Byli zadrženi a společně se zajištěnými Němci z odpolední přestřelky večer souzeni. Padlo dvanáct rozsudků smrti, o jejichž vykonání byl Národní výbor informován 10. května. Ale ještě v noci z 9. na 10. května mělo být podle dobových zpráv několik příslušníků kolínského gestapa ubito k smrti bez řádného procesu svými bývalými vězni z Poděbrad. Pro zajaté německé vojáky byl zřízen sběrný tábor ve Velkém Zboží (část Poděbrad) a tito

zajatci pak byli určováni s českým ozbrojeným doprovodem na různé potřebné a užitečné práce.

Ruští vojáci měli být podle plánu ubytováni v Poděbradech 10. května večer, ale protože se jejich příchod zpozdil, začali být ubytováni až od rána 11. května. Prvotní radost a vítání osvoboditelů ovšem záhy zkalilo nevybíravé chování Rusů. Snažili se rekvírovat, co mohli, především ale jízdní kola a náramkové hodinky. Také byly časté případy, kdy sexuálně frustrovaní příslušníci sovětských vojenských sborů obtěžovali české ženy. Udály se i případy znásilnění. O německých ženách ani nemluvě, na těch se ruští vojáci dopouštěli násilností mnohem častěji.

Během května se do Poděbrad vraceli občané věznění v koncentračních táborech. Z Terezína se někteří vrátili s tyfem, kterému podlehl brzy po návratu domů. Situace se postupně začala vracet k normálnímu předválečnému stavu. Pomyslnou tečku za koncem války udělal v Poděbradech odchod většiny ruských vojsk 9. června. Téhož dne se na Jiřího náměstí shromáždili lidé a protestovali proti vlídnému zacházení s Němci. V červnu proběhly také řádné volby do Národního výboru a poděbradská občanská společnost mohla vykročit na další cestu.

Zda se mi podařilo dosáhnout vytčeného cíle, tedy objektivně vyložit za pomoci kritického zhodnocení a použití narativní historie, pramenů a sekundární literatury konec Druhé světové války v Poděbradech, nechávám na čtenáři. Mohu však konstatovat, že nejpřínosnějším informačním zdrojem se pro mě stala oficiální zpráva Národního výboru o květnových událostech a *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad* od Čeňka Kláska. Rozhovory s pamětníky pro mě byly rovněž velmi důležité, přinesly totiž do tohoto příběhu mnoho opravdovosti a pomohly mi lépe si představit a vybarvit holá historická fakta.

5. Seznam literatury

- HRABĚTOVÁ, J.: *Poděbrady – město mého srdce II.* Praha, Ostrov 2008
- HRABĚTOVÁ, J., FOJTÍK, P.: *Historie a současnost podnikání na Nymbursku.* Žehušice, Městské knihy 2001
- NAJBRT, F.: *Jak šla léta nymburským regionem.* Nymburk, VEGA-EL 2002
- PLAVEC, M.: *Poslední rok války na Nymbursku.* Brno, CDK 2005
- ROBEK, A.: *Lázně Poděbrady 1908 – 1978.* Poděbrady, Polabské muzeum v Poděbradech 1978
- ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí II.* Praha, Scriptorium 2005

6. Seznam pramenů

- KLÁSEK, Č.: *Zápisy k pamětní knize města Poděbrad.*, dosud nepublikováno, uloženo v Polabském muzeu v Poděbradech, 1950
- PEŘINA, J.: *Paměti města Poděbrad.*, dosud nepublikováno, uložené v Polabském muzeu v Poděbradech, po r. 1953
- *Poděbradské noviny*. Poděbrady, 10. květen 1945
- *Poděbradské noviny*. Poděbrady, 17. květen 1945
- *Poděbradské zvěsti*. Poděbrady, 14. června 1945
- Zpráva o květnových dnech (2. května – 16. května 1945), která byla 16. května zaslána poděbradským Národním výborem Zemskému národnímu výboru do Prahy, dosud nepublikováno, originál uložen v SOA Nymburk v Lysé nad Labem

7. Přílohy

7. 1. Fotodokumentace

7. 1. 1. Fotografie

Fotografie č. 1

Fotografie č. 2

Fotografie č. 3

Fotografie č. 4

Fotografie č. 5

Fotografie č. 6

Fotografie č. 7

Fotografie č. 8

Fotografie č. 11

Fotografie č. 12

7. 1. 2. Komentáře k fotografiím

- Fotografie číslo 1 - na snímku je zachycen přijíždějící německý transportér, ze kterého byl zastřelen student Karel Hampl 9. května 1945. Fotograf pořídil snímek z budovy dnešního hotelu Libuše. V pozadí je vidět přízemní domek, na jehož místě dnes stojí Hotelová škola.
- Fotografie číslo 2 – vedle německého transportéru s vojáky bezvládně leží tělo zastřeleného Karla Hampla.
- Fotografie číslo 3 – páska sejmutá z rukávu zastřeleného Karla Hampla.
- Fotografie číslo 4 – páska sejmutá z rukávu zastřeleného Karla Hampla. Zkratka SSP znamená Spolek studujících Poděbradska.
- Fotografie číslo 5 – zajatecký tábor ve Velkém Zboží.
- Fotografie číslo 6 – na jezdecké soše Jiřího z Poděbrad vlaje již československá státní vlajka, ale na zámku, kde jsou ještě němečtí okupanti, visí vlajka s hákovým křížem.
- Fotografie číslo 7 – řezník Douša vyměňuje na své provozovně německé nápisy za české.
- Fotografie číslo 8 – pomník padlého Karla Hampla na náměstí 5. května, kde byl zastřelen. Současný stav.
- Fotografie číslo 9 – dav lidí na nádvoří Sokolovny 2. května 1945.
- Fotografie číslo 10 – Zdeněk Fierlinger na návštěvě poděbradské sklárny. Na snímku je též ředitel sklárny a odbojář Josef Plešinger.
- Fotografie číslo 11 – průvodní list Radomíra Simjanseva jako zpravodajské spojky vystavený Národním výborem v Poděbradech měl zaručovat, že mu nebude zabaveno ruskými vojáky jízdní kolo, které používal k plnění svěřených úkolů.
- Fotografie číslo 12 – Poděbradští poslouchají na ulici v květnových dnech vysílání rozhlasu.

7. 2. Přepisy rozhovorů

7. 2. 1. Přepis rozhovoru s paní Marií Haberlovou (rozenou Neumajerovou)

Válku jsme prožili jako zaměstnanci sklárny.

Vyrábělo se za války ve sklárnách dále sklo nebo byla výroba přizpůsobena válečnému úsilí?

Ze začátku se vyrábělo sklo dál, ale ke konci války se přidaly také čočky pro rakety V-1 a V-2, ze začátku (1939 – 40) jsme vyráběli dál broušené sklo a exportovali ho do světa, pak se začalo vyrábět také tvrzené sklo pro vojáky – odlivky jsme tomu říkali, Hochglassbechry. Těch se tam nadělalo. Ty byly chlazené v oleji. Bylo nám jedno, jestli to byl komunista nebo nekomunista. Prostě drželi jsme pohromadě.

To bylo jedno, když tady byli Němci. Tady šlo hlavně o ten národní odpor.

To bylo jediné to, no. A všichni tihle lidé, chudáci, co se nevrátili, tak ještě museli jsme zavolat z vrátnice do kanceláře a museli jsme pro ně jít a poslat je do vrátnice a už jsme věděli, že už se nevrátí.

A to se stávalo často, že tam pro někoho přišli?

No vždyť jich je tam dost napsaných.

Je jich tam hodně na té desce.

Řekni, jak tam pálili ty dokumenty v pecích.

Jo to byl začátek, já to vezmu od začátku, jestli si to chcete nahrávat.

Já už jsem to zapnul.

Můj otec zemřel v roce 1938 a to byl jeden z posledních pohřbů v Poděbradech. On byl za národní socialisty na okrese vedoucí Všeodborové organizace, takže on byl jako funkcionář a byl zástupce v městské radě. Přesto, že byl sklář, tak tam byl, ale to byly všechno funkce čestné, ne jako dneska, že každý hraboší a bere úplatky a berou peníze

za to, že tam chodí kecat a nic nedělat dohromady. Tady za pár let postavili Poděbrady – za dvacet let. Já pamatuji, že vůbec nebyl park, nové nádraží nestálo, spořitelna nebyla, domy na Riegrově náměstí nestály. Celý tenhle areál od dnešní Fugnerovy ulice až dozadu to bylo samé pole. Na Baštovce jsme tomu říkali.

To bylo zahradnictví ta Baštovka?

To byly polnosti a zahrada Baštova. To byl takový rod tady. Jedni měli zahradnictví a ti potomci Baštů dnes prodávají v tom Adidasu na rohu. To byl dříve taky obchod a jedni z těch Baštů tam měli zahradnictví, vedly tam takové schůdky nahoru. Oni to potom prodali a přestavěli. Nevím, jak to bylo majetkově přesně, ale ten Bašta byl národní socialista, to si pamatuji. Ti měli právě ty polnosti, kde je dnešní park. Ještě měli potom starostovi Cankáři za zlé, že to koupili od národního socialisty. To byly už takové třenice, samozřejmě, ale ještě, že to udělali. To se všechno událo od roku 1918, co skončila válka, do roku 1938 čili za dvacet let. Tohle tady taky nikdy nestálo, tady byly taky samé močály.

Mě by zajímala spíše ta válka a hlavně rok 1945, třeba jsem se dočetl, že tady po Poděbradech byli v penzionech ubytované německé děti, jestli si na to vzpomínáte?

To víte, že byly. Všude byly. My jsme třeba chodili hrát ping-pong do hotelu Praha a to jsme měli takovou vzpomínku. Oni tam parchanti sbírali německým vojákům všelijaké bylinky a kluci se tam rozšoupli a jeden se tam pozvracel a nablíkal jim tam do těch bylinek. A ten restaurátér byl nešťastný z toho. On říkal: „Oni mě zavřou, co jste mi to provedli.“ (smích). My jsme byli taková parta, co jsme tam chodili. My jsme to mládí trávili ve válce, my jsme neměli nic. To bylo ale do roku 1942, pak to skončilo, pak už jsme nedělali nic. Ve dvačtyřicátém byla Heydrichiáda.

Takže to bylo volnější do té doby?

No, pak to teprve začalo.

Tady byl nějaký Reinwald, cukrář. To víte, kde to je?

U mostu.

No a tam se říkalo v bráně tenkrát. Celou válku z nich ten pacholek měl. Oni totiž, když přišli tak nám to tu vyměnili v poměru 1 : 10. Za jednu marku deset našich korun. Oni měli měnu úplně bezcennou a za naši korunu jsme koupili pět zemlí anebo dva buřty. Nebo jeden dort, jo.

A muselo se jim to vyměňovat, jak nařídili?

Muselo se jim to vyměňovat. Oni třeba přišli do cukrářství a v obou rukách měli dorty. Ti byli tak hladoví, že se cpali jednou, druhou do sebe dorty. A k tomuhle cukráři chodili. To byli už takoví chudáci tihle vojáci. Takoví kluci, vždyť nakonec šli na vojnu osmnáctiletí a ještě mladší kluci z Hitlerjugend. Ten cukrář pak vyběhl z toho cukrářství s takovým obrázkem s Hitlerem a jednomu to napasoval na hlavu až na krk. To jsem si myslela: „Ty jsi teda hrdina...“ I když ublížili hodně člověku, já jsem měla tu mámu zavřenou od 6. ledna 1943 až do 22. května 1945, 22. května se mi vrátila.

Takže to byl takový hrdina. Takový malý cukrář to byl, celou válku z nich měl a pak ze sebe dělal hrdinu – jako vždycky. Většinou ty co celou dobu nic nedělají a měli z toho, tak pak ukazují. Jako dneska, že jo? Každý herec je hrdina, že trpěl za komunistů...

Chtěli ukázat, že se od toho distancují.

Každý letí, kdo ví kam a dělají ze sebe hrdinu, že byli v Odporu, že museli nebo něco. Každý ví, že když je herec tak se musí nějak žít. Zrovna tak jako za války jsme museli tady žít. Dneska to hecují, abychom byli proti něčemu a zas kdyby něco, tak utečou a nechají nás v tom smažit... ale... Víš jak to myslím? Za chvíli sem přijdou Rusové.

Snad ne.

Anebo Němci. K Němcům jsou taky takoví moc povolný a všechno by jim dali a cpali zpátky. Vždyť šli všichni dobrovolně a ti co šli z Ruska, na těch vozech, národní hosti jsme jim říkali. Ti jeli s koňmi sami do Německa, ne že bychom je mi hnali. Sami šli do Německa.

Byli tu nějakí obyvatelé v Poděbradech, kteří byli Němci původem a kteří byli vyhnáni po válce?

Tady ani ne. Ale Židi tady byli, zrovna jsem měla v ruce obrázek, nějaký Glikovi, tam u náměstí bydleli. Najmanovi, Schulhofovi, to byli hodní Židi a ten Najman taky. Taussigovi, ty byli ještě za první války. Babička, ta se narodila 1856, říkala, že je ten Taussig podporoval za války. Někaj Vajner to byl Žid, to byl doktor, ten se potom zastřelil po válce nebo to bylo vlastně začátkem války, se zastřelil. Ona už byla sama, když tady byla u mě u porodu. To byl taky hodný člověk Vajner, nemůžu si stěžovat na ty Židy tady. Možná, že někdo bude, ale já ne.

Jak jste vlastně vnímala ten odsun Němců a Benešovy dekrety?

Jediné štěstí! To bylo jediné štěstí pro náš národ! Já velebím Beneše za to. A on to neudělal jenom Beneš – to bylo dohodnuté na Jaltě, vždyť oni chtěli, oni to zavinili všichni. Vždyť naši lidé utíkali z pohraničí a neměli nic. Ani těch 25 kilogramů kolikrát neměli. Ještě, když jsme jezdili do Jizerských hor, tak tam byli nějaký Linkovi, ti tady zůstali, antifašisti. Taky byli nějakí Němci, kteří se neshodovali s Hitlerem.

No a jak jsem se dostala do sklárny? V osmatřicátém roce otec zemřel a maminka nastoupila do sklárny. Tady žili nějakí Brzákovi, ti byli z vaší přízně.

To byl vašeho pradědy bratranec nebo sestřenice, v jakém poměru tam byli to nevím, jo. Ale vím, že byli příbuzní s panem Plešingrem. Ten tady dělal správce. No a maminka nastoupila jako uklízečka. Můj otec, když zemřel a všechno jsme zaplatili po pohřbu, tak mojí mamince zbylo deset korun v peněžence. Měli jsme deputátní byt, protože, když skláři byli mistři, tak měli kuchyň, pokoj – deputátní byt. No, a když maminka ovdověla, tak měla nárok už jenom na jednu místnost jako vdova po skláři, po mistrovi. No a ty Brzákovi, jelikož byli taky Národní socialisti, tak se s maminkou a otcem znali velice dobře. No a ty řekli panu Plešingrovi, jestli by tam maminku zaměstnali. Tím jsme se s tím vaším pradědečkem dostali do spojení no a to bylo v roce 1938, tak jsme tam nastoupili. Maminka uklízela kanceláře. Mě vzali taky do kanceláře, ale do bagárny a zapisovala jsem lidem prostě práci a takový. Takže nás zaměstnal ten pan Plešingr obě dvě. No a pak přišla mobilizace. Já jsem nastoupila někdy prvního září, zadarmo na zkoušku, že jo. No a byl tam ještě nějaký pan Rindler, ten tam přišel s panem Plešingrem. On tam dělal tajemníka. Plešingr byl správcem a on byl nad ním. To bylo všechno řízený nějakou bankou a on sem byl prostě nadirigovaný. On byl svobodný ještě. No tak tím jsme se seznámili s panem Plešingrem. Pak Rindler odešel na vojnu. Psa nám nechal, řekl: „Paní Neumajerová já jdu na vojnu a psa si nemůžu vzít s sebou.“ A my jsme zdělili francouzského buldočka. Moc roztomilý pes, ale parchant, když byl doma sám, tak nám tam dělal paseku – bylo mu smutno. Učil nás háčkovat, protože jsem měla na posteli háčkování a on to strhnul dolů a všechno to omotal kolem krabice na zemi.

Potom, když mobilizace skončila, tak Rindler odsud odešel a zůstal tady jako ředitel pan Plešingr. No, to už byl vlastně konec roku 1938 a v březnu 1939...

Takže on už se stal ředitelem před válkou?

On už byl ředitelem před válkou, přesně nevím datum, ale bylo to před válkou.

No to nevádí, já jsem si vždy myslel, že to bylo taky v rámci ocenění toho, že byl v tom odboji...

Ne, on už tady byl jako správce, nejdřív nastoupil jako správce. No, ale on byl dost jako ostrý.

Jako přísný?

Byl, no.

A znáte tady naproti sklárnám, jak jsou ty činžovní vily, vždy jsou tam asi tři byty, tam právě bydlel praděda snad?

No tam bydlel.

A tam taky bydlela paní Kolenovská, ona už tedy zemřela.

Taky zemřela, to už je dva roky. Možná víc.

Ona vlastně je kmotra mé mamky a ona nám vyprávěla jak praděda vždy koukal z okna jaký jde kouř z komína... Kontroloval, jakou má barvu, jestli je všechno v pořádku.

No, to on si tam klidně došel v noci, kdykoli. To byl prostě, to byla jeho vášeň ta práce. On byl pracovitý člověk a neznal hodiny. To se musí nechat. No a tak jsme byli všichni naučený dřív, když bylo potřeba, tak jsme šli dělat, vždyť jsme taky dělali do rána inventuru a seděli jsme tam do rána. Nekoukali jsme, jestli nám to zaplatí. Prostě to bylo potřeba, tak se to udělalo.

Takhle jste se tedy setkala s tím mým pradědem?

Setkala jsem se takhle s panem Plešingrem. No a to slovo už dalo k slovu a pak přišel tenhle zábor 15. března 1939, když sem tahle rota německá přijela. To byl ošklivý čas. Padal sníh hrozný. My jsme chodili s maminkou ráno po páté hodině, protože tam se zatápělo, tak jsme museli zatápět. Já chodila s ní, abych jí pomohla. No a najednou tam přijeli z vojenského velitelství, byl tam taky ještě nějaký Jungwirt, to si pamatuji, a přinesli nějaký ty všelijaký vojenský naší armády, nějaký ty knížky. Nějakou tu administrativu a plány. Všechno jsme to pálili ještě před tou šestou hodinou, než sem přijeli ty parchanti, tak jsme to všechno v tom generátoru do té kotelny házeli... Udělali jsme takovou...váš pradědeček, moje máma, já, ten Jungwirt a šups s tím do kotle, který pak tam byl kotelník to nevím už... To byl taky někdo z těch dělníků. Všechno jsme to tam naházeli a spálilo se to. Spálili jsme to a po sedmé hodině oni přijeli. Už to tady obsadili a už tu byli.

A jak vy jste se to dozvěděli, že přijeli, rádiem, nebo to někdo přinesl?

No, taky už bylo rádio, někdo tu zprávu taky přines a to my jsme už tam byly s maminkou, jestli přišel Plešinger a řekl: „Paní Neumajerová...“ To on byl energický, já mu chodila pro kafe do Bílého kříže, tam byla hospoda... To vždy nařídil a musela jsem... Tam nám říkali první třída v té kanceláři, tak on vždycky otevřel dveře: „Slečinko, přinesete mi kafe.“ Tak já jsem z té vily běžela do Bílého kříže a musela jsem takhle na tácku přinést kafe...

To tady nebyla jídelna?

Ne, to tady ještě nebyla jídelna, nic. Ještě tady nebydlel ani. No prostě chodila jsem mu pro kafe, co nařídil, to bylo. Ten Rindler se ženil a řekl: „Slečinko, v deset se žením. Je půl desáté a potřebuji svatební kytici. Musíte mi to obstarat.“ Já musela letět na kolonádu k Baštovi a přinesla sem mu kytici. No tak takhle nás zaučovali, ale musela jsem to obstarat. V životě jsem nebyla v Hradci nikde, neznala jsem jízdní řád a poslali mě do Hradce do sklářského ústavu něco vyřídit. No a tak jsem musela taky jet. Tak člověk vlastně získával zkušenosti.

Takže vlastně co bylo potřeba...

Co bylo potřeba, všechno se dělalo. No to jsem odbočila, to už je stranou.

Já jsem se třeba dočetl, myslím v Polabském muzeu, tam mají soupis právě těch zavřených lidí, že praděda byl zavřený za poslech rádia a přechovávání zbraně, nevíte o tom něco, proč ho zavřeli?

Za co on byl zavřený. Moje maminka byla ve skupině Úvod a ty byly zavřený právě dřív. Tenkrát si mysleli, jestli moje maminka ho neudala nebo něco takového, ale to nebylo. On byl v jiné skupině. On byl s Bohuslavickým ve skupině. Moje maminka byla ve skupině, co byl Wolf a Wolfová. Ale vím, že za té Heydrichiády Plešinger dal mamince v plechový krabici dvě pistole, v takové vazelíně. A ty moje maminka, v Heydrichiádě, to už bylo potom v roce 1942, ty nesla na hřbitov a zakopala na hrobě její tety. Ani ne mého otce, ale tety, aby nevěděli. Oni se jmenovali Adierovi, že jo. On byl kdysi také ve sklárně, ale už byl starý a zemřel ve třicátém šestém roce a bylo mu už asi osmdesát šest roků. Vím, že maminka to tam nesla a já jsem čekala, jestli se vůbec vrátí, protože kdyby jí potkali tak jí na místě zastřelí. To žádný pardon, to byla hned smrt.

Já jsem byla ráda, že se maminka vrátila. Potom jsme byli i tímhle tím nějak spjatí, protože nikdo o tom nevěděl. Plešinger, maminka moje a já jsme o tom věděli. Nikdo o tom

nevěděl. „Pro případ kdyby to bylo potřeba tak to schovejte, paní Neumajerová,“ tak maminka to šla schovat. Já jsem to měla potom tedy na starosti, tak jsem ten hrob celou válku opatrovala já. Maminka byla potom taky zavřená a taky jsem měla strach, aby to z ní nějak nevytloukli, protože oni měli takové způsoby a metody, že to dostali z těch lidí. Vždyť ten Wolf, co měli jako v té skupině Úvod toho Wolfa, že jo. Ten se tam oběsil, aby neudal další lidi. To byl Hodač a takový. Já mám celou obžalobu na maminku, tam byla spousta lidí zavřených.

Vy jste říkala, že Vaše maminka byla zavřená v rámci té skupiny Úvod. Můj praděda, ten Plešinger, byl taky v nějaké takové skupině?

To byl ten Bohuslavický, já nevím, v jaké byli skupině, a ten Vaněk, co byl na poště, tak byl s nimi nějak v té souvislosti zavřený. Moje maminka byla z toho poslední, my jsme vybíraly taky peníze ještě za války, že jo. A všechny tyhle rodiny, těch co se nevrátili, jako Hart, Haluza, Tomášové... To jsme vybíraly peníze. Tady byla potom centrála Rudolfky, z Teplic se přestěhovala sem. A všichni tihle lidé, co tam byli ti úředníci, nám přispívali – Šlikdyr, Šindelář a všechny ty jména si už ani nepamatuji. A Tomšů se jmenoval jeden, to byl náš kamarád potom. Ten byl hrbatý, ale byl to kamarád dobrý, ale Havelka taky jeden se jmenoval. A ty nám přispívali a maminka to potom roznášela, ty peníze právě, a od Plešingra taky maminka měla, tak se to roznášelo těm Tomášovým. To byly děti. To nebylo, že by se o ně stát postaral, Němci jim nic nedali, že jo. A bylo taky zle. No tak to jsme roznášely.

Když maminku zavřeli tak to skončilo, já už jsem pak nebrala nic, jo.

A třeba v té sklárně, bojovalo se tam proti nim třeba taky tak, že by se něco sabotovalo? Nebo něco takového?

No sabotovalo? To si nepamatuji. Oni se pak už ti lidé ani netroufali, ono jich tam bylo už taky dost zavřených. A taky jsme tam měli německé vedení. Přišel Hajden a přišel Schuster – to byl správce. Potom zavřeli Plešingra.

Takže si tam dosadili vlastní lidi do vedení.

No samozřejmě, pak tam byli samotný. Ale to už za Plešingra, už dřív. Hajden sem přišel jako německý ředitel. Ještě mu prababička vaše, on chodil na hony, dělala paštiky a pekla zajíce. To zas se muselo udělat, aby byl nějaký klid. Tak nějak mu vyjít vstříc, aby nějak lidi necítili na sobě tu knutu, protože by mohl ledaskoho... Tak muselo se nějak přežít, no. Aby ty lidi, ono jich bylo dost zavřených. Ten Haluza, to byli tak hodní lidé. Přestože byl

komunista...ten jeho syn byl pak tajemníkem na okrese. Vždycky jsme se k sobě hlásili a nemůžu si na něj stěžovat, i když byl komunista.

Jak jste to říkala s tou krvavou košilí, jak se to seběhlo?

Jak se to seběhlo? Víím, že paní Plešingrová byla taková prostě neprůbojná, taková prostě nebyla dost energická. Byla strašně hodná, mírná, a když někoho sebrali tak člověk samozřejmě z toho byl nešťastný, moji maminku sebrali, když jsme šly ráno do práce, na cestě, ještě se s námi vrátili domů. Měly jsme doma rádio. A to přišli, ale ne Němci, přišli naši policajti a to nevím, jestli to udělal úmyslně, ale když jsme šly z vrátek tak pustil to rádio na zem. Asi to udělal úmyslně, protože jsme poslouchaly vždycky Londýn ve válce. Možná, že to udělal úmyslně, no už jsme ho nikdy nedostaly to rádio. No a maminku sebrali, ta byla sebraná s doktorem Sailerem, Filipem a Kryšpínem. Ta knížka Byli jsme tři lékaři, oni se tam taky zmiňují o mamince, že byla ten den sebraná. No a ta se dostala do Kolína a nastalo martýrium takové, že jsem musela vždycky hledat kde je. Jednou jsem přijela do Kolína na gestapo, no a to mi nebylo tak moc, to mi bylo tak dvacet let, a už jsem musela po gestapech jezdit a shánět mámu, kde je. Přijela jsem do Kolína na gestapo a viděla jsem tam v kanceláři na zemi, jak tam mají vlajku naší a na tom plno zbraní, tak jsem si říkala, to zas bylo zatýkání někde... No a pak se dostala do Kutné hory. Taky jsem se tam seznámila s některými lidmi, no se všemi. S Kryšpínovou jsem jezdila, se Sailerovou, taky tam byli, pak je zase transportovali jinam. Taková přestupní stanice tahle Kutná Hora, tam byla maminka taky dost dlouho, pak přešla do Prahy na Pankrác, na Karlák a do Řep. A když tam byl Plešingr potom, toho zavřeli někdy v březnu myslím 1943. To jsme jezdili každý týden do té Kutné hory na výměnu prádla ve středu. To jsme vždycky dostávali takové motáky, maminka mi vždycky posílala na hadříčkách zašitý dole v tom pasování, že jo. Všeljaký, no pozdravy, abych věděla, jak se jí vede. No a když nám házeli prádlo, tak paní Plešingrová jela poprvé tam, tak jsem jí vzala s sebou, aby věděla kde to je poněvadž jsme chodili přes celou Kutnou horu, za Barboru přes město, a až tam za tou zahradou... Jak se jmenovala... Za Vlašským dvorem, tam byl soud. No na mě to působilo strašně, když jsem poprvé viděla ten kriminál. Takový těžký dveře, protože to byl starý kriminál, těžký dveře dřevěný. To otevřeli a jenom nám házeli balíčky.

No, a když paní Plešingrová tam byla se mnou, tak byla taková nešťastná a honem koukala, co a jak a já jsem jako to vzala a viděla jsem, že tady na té košili měl krev, tak aby z toho nebyla ještě víc nešťastná, tak jsem to vzala, strčila do tašky, aby to neviděla, doma jsem jí vyprala a pak jsem jí to dala. Řekla jsem, že jsem to omylem přibalila, ale nechtěla jsem, aby viděla tu krev, pak by byla z toho daleko víc nešťastná. Tam byli lidi bití, strašně bití. Ta Wolfová co byla s maminkou, to byla žena toho, co se oběsil, oni tady měli jídelnu a ona uměla několik řečí a byla členkou mezinárodní ženské organizace. Byla větší taková funkcionářka od národních socialistů taky. Týden stála u zdi v té Kutné Hoře, týden, to

říkala maminka. Dokážete si představit, týden stát u zdi, a dostala pít jenom vodu někdy. Týden stála u zdi a vydržela to. To nemůžu ani vyprávět všechno. To by bylo na dlouhé vypravování.

No tak takhle to bylo s tou košilí. Ani jsem jí to nikdy neřekla, aby neměla větší starosti. My jsme jezdili spolu a pak už jsme se rozdělili. Oni je odsunovali jinam, moje matka potom přišla do Prahy. Tam jsem za ní taky jezdila, v Praze jsem se nevyznala a naučila jsem se Prahu znát, když jsem za ní jezdila do kriminálu. A jednou jsem byla na Pečkárně a vyprosila jsem si návštěvu. Maminka mi potom říkala: „Jak tě ráda vidím, už mi sem nikdy, už o to nikdy nežádej.“ Protože tam byly hrozně poměry. To skutečně. A to maminka by mi nelhala, že jo. Tam čekali dole v tom biografu, nebo jak tomu říkali dole. Tomu říkali biograf. Kolikrát po sobě lidi, už nemohli vydržet na malou stranu, a museli to vylízat. Oni týrali ty lidi. Oni říkají, že ne, ale pacholci to byli. Gestapáci. No já si pamatuji dobře, tohle bylo v té Pečkárně a tam byl Sondergericht (zvláštní nařízení) naproti, tam jsem taky se chodila ptát. Jednou jí přestěhovali. Když jsem přišla na Pankrác, v životě... Jak bych se dostala na Pankrác, tam to bylo samá mříž a kolik dveří. Maminka říkala: „Vždycky jsme měli v pátek k obědu krev a oni ve čtvrtek popravovali, takhle nám dávali zabrat. A nikdy jsme to nejedli.“

To dělali naschvál, ne?

To víš, že jo. To víš, že naschvál... Vždyť to je všechno pravda. Já nevím, jak mi může někdo říct v televizi, nějaký ten Angličan, že to není pravda...

Irving

Jak se jmenuje?

Irving

Já mu říkám: „Ty pacholku...“ Já jak jsem tady sama, já se s nimi dohaduji: „Ty pacholku, já bych ti přála a bys se k nim jednou dostal.“

Já si pamatuji, jednou na Karláku... Když jsem hledala maminku a oni mi neřekli kde je, tak jsem šla na Karlovo náměstí do věznice a tam byl takový malý chlap v holinkách, esesák, a křičel na nás: „Co si myslíme, že jsou tam jak v penzionátu. Co si myslíme, že nás nechá zavřít.“ Takhle na nás tam křičel. My jsme tam stáli jak žebráci, opravdu. Ponižující.

Maminka pak přišla do Řep. Pak čekala na soud, ten byl v Litoměřicích, tam byl taky ten Hampl souzený a tenhle Hampl co byl tady zastřelený...

To byl syn jeho?

To byl jeho jediný syn. Táta se pak vrátil a syn tady padl. A s tím Hamplem jsem byla u soudu mamince, to zas... To jsem jela jako na Rudolfku do Sudet, to už byly Sudety, dneska si myslím, Bože, to byla taky blbost, co člověk všechno provede, ale udělala jsem to. Jela jsem tam jako na Rudolfku a místo na Rudoifku jsem se stavovala v Litoměřicích u toho soudu.

A když maminku odsoudili, ještě mě tam potkal i ten komisař Laufke, se jmenoval, to si všechno pamatuji. Brunc a Laufke.

A to byli kolaboranti ten Laufke a Brunc?

No to byli nějaký esesáci. To byli většinou Sudeťáci. To všechno byli Sudeťáci, že jo. To oni přišli ze Sudet a tady to obhospodařovali všechno, tady to...

No a ten Brunc spáchal sebevraždu, ten pacholek, ten spolkl cyankáli. To nám jednou říkali v Kutné hoře ještě. A pak tam byl ten Laufke, ten nás viděl tam u toho soudu. Tam právě Plešinger nebyl, to byla úplně jiná skupina souzená.

A jaká byla obžaloba u toho soudu?

Mám to taky tu obžalobu, ale teďka nevím momentálně kde. To bych vám musela dodat potom ještě.

Ne, to nehledejte. Co přesně tam napsali do té obžaloby.

No, protistátní činnost. Za účast v skupně Úvod, rozšiřování letáků. To jsme roznášely. My jsme to dělaly s maminkou společně všechno, jenže maminka mě nejmenovala nikdy, že jo. Ani to nevěděli, to podporování rodin. Za to se zavíralo za všechno.

A ty letáky, to bylo co za letáky?

No letáky. Oni říkají, oni to dneska zlehčují všechno, poněvadž, ale já vím, že to nemá takový význam. To prostě podporovali lidi v tom myšlení, aby neklesali na mysli a věřili tomu, že to vyhrají, protože to už bylo taky beznadějný...

Takže psané slovo, které mělo povzbudit...

No samozřejmě. Povzbuzovat lidi a udržovat v nich tu naději, že prostě nemůžeme takhle zůstat. Vždyť mi jsme měli být odsouzený a že nás Němci, když by vyhráli válku, odsunou až na Sibiř.

A nemyslete si, že by to dneska dopadlo jinak. Oni se takhle stavějí, ale to by zas tak dopadlo. Oni říkají, že jsou hodný... Kdepak! To jsme vždycky říkali: „Sto metrů pod zemí až.“

A vy jste si třeba mysleli, že to nevyhrají spojenci tu válku?

Ne, my jsme byli přesvědčený, u nás byl nějaký Palán se jmenoval, dělal úředníka, přišel sem z Polně. To byl kraj pana Plešingra, Polná. Štoky, Polná odtamtud pocházela i paní, od Humpolce. Oni tam měli nějaký krám se sukmem, nějakými látkami nebo co.

To byly nějaké Dobřichovice nebo něco takového.

No něco takového. Já přesně nevím, ale vím, že z toho kraje odtamtud pocházejí.

Tam jsem měl právě tetu v Polné. To byla sestřenice mého dědy, takže neteř pradědy.

Odsud on přišel sem, z toho kraje v roce 1938. No, Traušková se jmenovala ta ženská, už jsem si vzpomněla, to jenom abyste věděli. Kolem pece chodil Plešingr. To byla taková rodina... Taková... Spíš podřadnější.

Jako chudší?

Taková od rány ta Traušková byla. Na peci ty lidi měli těžkou práci a ty prostě nekoukali na nějakou tu vulgaritu. A po válce, když už to bylo, tak sem přišel nějaký Fiala. To už zas dali Plešingra pryč, že jo. Nastoupil sem Fiala, protože komunisti byli proti Plešingrovi zaujatí.

On měl být podle nich buržoazní ředitel, mamka mi vždycky říkala, že to nebyla vůbec pravda, že začínal od píky vlastně...

To nebyla pravda, ano od píky začínal. On byl ze sklářské rodiny. A tato Trauškeová, ta na peci odnášela a tomuhle Fialovi, co byl dosazený, tak mu povídá: „Co ty (ona každému tykala), ty nejsi žádný ředitel. Ty jsi... hovno ředitel, jo. Plešingr, to byl ředitel!“ Ta mu to tam dala na plné pecky. Huťáci kolem se chechtali. Byli taky komunisti, kteří se chtěli ujmout moci a nebyli přítom ani dobří pracovníci, že jo. No, ale tahle Trauškeová ta byla od rány, ale nic se jí nestalo... Odešel Fiala a bylo to, no.

Komunisti v roce 1948 se postavili proti Plešingrovi. On potom byl sesazený, přišel po něm Konrád. A byl to jeho kamarád, ten Konrád, ale byl falešný. Já tam těch ředitelů zažila až moc.

A když bychom se vrátili k tomu soudu v Litoměřicích, co tedy bylo s Vaší maminkou? Kam se dostala?

Dostala se do Eisbachu. A když jí odsoudili, tak mi to přišel říct takový starý člověk tam. S takovou přílbou prušáckou ještě, s tou špicnou takovou a přišel mi říct, že dostala dva roky. „Dva roky, to už bude po válce.“ Jsem povídala, jo. No a maminka tam ještě pobyla. Jo a v tom rozsudku, ten rozsudek zněl, že po skončení trestu je návrat nežádoucí. Takže by se bývala stejně nedostala domů, i kdyby to skončilo, jo. A tam byla zavřená taky ta Milada Horáková. A ta Milada Horáková, oni potom organizovaly ten odvoz, když je Američani osvobodili, v tom Eisbachu? S tou Wolfovou a s maminkou tam potom organizovaly ten odvoz těch vězenkyň zpátky.

A potom ten květen čtyřicet pět, když se vrátili asi, že jo?

No maminka se vrátila 22. května. Plešingr myslím přišel dřív.

A to se tedy bralo jako, že nás Rusové osvobodili a děkovalo se jim, že se všichni navrátili? Nebo jak se to chápalo v té době?

No, jak jsme to chápali? Byli jsme rádi, že bylo po válce. Vívali jsme i ty Rusáky, protože jsme jim fandili. I v kanceláři jsme měli mapu a už ráno jsme sledovali, kde už je fronta. To bylo první, co jsme si řekli. Taky jsme museli dávat pozor, jestli chodí Schuster nebo někdo z těch Němců, nebo Hajden nebo někdo, nebo i ty udavači mezi námi. Taky byli lidi mezi námi, který... Byli to konfidenti no. O nich jsme už věděli, to jsme si taky řekli, ty už si ani nepamatují. To jsem vypustila z hlavy. No a byli jsme rádi, že už je konec.

Maminka se mi vrátila a můj muž nastoupil na vojnu. Můj muž sloužil za první republik jako polní pilot. On byl pilot, byl na vojně. Celkem šestatřicet měsíců sloužil vlasti zadarmo. A jeho otec v První světové válce padl. On se narodil už vlastně jako pohrobek. Ne pohrobek, špatně to říkám, on nastoupil na vojnu 26. července 1914. Můj muž se 30. září narodil a on 1915 v Itálii padl. A už ho nikdy neviděl. Ani on otce a otec ani jeho.

A jak se jmenoval ten kolaborant, jak ho tady potom popravili?

Korec se jmenoval. Ten tady vedl Technische Nothilfe. Korec, tady ho oběsili.

A to byl největší kolaborant tady v Poděbradech?

No, on se hodně exponoval. On byl spíš takový blbý, bych řekla. Dělal mu dobře, že si myslel, že má moc.

Že si myslel, že si nějak pomůže takhle lehce.

Nosil uniformu, tak mu to dělalo dobře. A oni měli železářství, byli celkem dost movitý. To železářství bylo v těch místech, kde jsou tam dneska ty Vietnamci.

A když přicházeli v květnu ti Rusové, věděli jste třeba, že se zastavili Američani u Plzně a že dál nemůžou?

No to jsme věděli. To jsme věděli. Že tam byla demarkační čára, že dál nemohli. Pak ti Vlasovci. Pak se bojovalo o Prahu, pak už přišla revoluce.

Takže Poděbrady byly vlastně osvobozený a až další den se dostali ku Praze Rusové?

No, ty jeli právě na Prahu. Za nimi šli další, kteří to obsazovali. Tady to vzniklo, 2. května už bylo povstání. Ten docent Filip, ten se vrátil ještě před koncem války. Ten tady dělal v tom Revolučním národním výboru předsedu. Tady někde... Už to máte. Tady bylo to povstání už 2. května a to vyšlo ze Sokolovny nějak. Ale kdo to vedl, to nevím. Já si jenom pamatuji Jindru Kulicha. Tohle je ta Sokolovna, odtamtud to šlo. To jsme šli s dědou se podívat k té Sokolovně. Ale ještě než to jako bylo. Tak koncem dubna, tady ve sklárně byl nějaký Hána, ten dělal materiální technický zásobování a taky jeden prostě z těch úředníků. Já jsem se vdávala, protože mně hrozilo, že ročník buď dvacet, nebo dvacet jedna půjde do říše. Já jsem se už v roce 1940 seznámila s mým mužem, a když byla maminka zavřená, tak jednou jsme se sešli a povídám: „Brečela jsem, že půjdu možná do říše, že jsem ročník, ten který má jít.“ On povídá: „Heleď, tak nebreč, tak se vezmeme a bude to.“

Maminka byla zavřená, já jsem měla svatbu, že jo. Abych nemusela do té říše, aby máma neměla starost, že zas já budu někde v říši a ona někde zavřená. Tak jsme se vzali. Maminka byla zavřená 6. ledna 1943 a já jsem se 13. ledna vdávala. To mě bylo třídvacet roků. No a bylo to v roce 1945 v dubnu. To už jsem čekala pak rodinu. Protože se kluci narodili v srpnu. Hána mi povídá: „Paní Haberlová, půjdete domů.“ To už byly nálety a to vždycky jsme utíkali z té fabriky pryč, že jo. Taky nás zastavovali, že nesmíme. Ale já vždycky mazala, bydleli jsme na Žižkově až vzadu. Taky to bombardovali tady u té Boleslavy nebo co a my jsme tam bydleli v městském baráku. Můj muž taky utíkal domů

a já myslela, že se nám sypou brambory z bedny, co jsme měli v bedně brambory, jak to dunělo, jo. A on mně řekl: „Je potřeba abyste vyprala prapor a my ho budeme potřebovat. Už to brzy přijde.“ To už se to čekalo, že už bude konec. To už Stalingrad byl za námi. To už všechno pokračovalo sem. Už to bylo na Moravě a už jsme slyšeli i dunění co bylo někde.

No a já jsem šla domů a to bylo den před tím 2. květnem. Prý ale: „Sušte to někde, kde to nebude vidět.“ Tak jsem to sušila doma, ten prapor, vyžehlila, přinesla a nějaký Hošek ho tady toho 2. května vyvěsil na komín.

A to už přišlo tohle povstání, nevím, kdo to inicioval, to vám nemohu říct.

Takže jeden z těchto praporů je možná on?

Ne to není on, ten byl na komíně na sklárnách. Tam se dostal to nevím. Na sklárnách byl. To jsme se šli podívat s mým mužem k té Sokolovně. To odcházel průvod ještě na náměstí a teď se rozkřiklo, že jel tady vlak ještě nějaký a když viděli ten prapor, tak tady nějaký Herout chtěl zastavit... Jako chtěli zastavit ten vlak, aby nejeli na Prahu nebo něco. Chtěli to zastavit a oni toho Herouta postřelili.

Jako z toho vlaku?

Z toho vlaku ho museli postřelit, protože to byli němečtí vojáci. No a oni ho postřelili. Tady byly elektrické podniky, pak tam byly ty hoši, ten jeden byl jeho syn. Pak tam byl zaměstnán jako vedoucí toho jednoho elektrického podniku.

A on tady pak chodil o berlích, on byl střelený někam do ramene, nebo kam byl střelený, dostal se z toho, do nohy snad taky byl.

A když už se to rozkřiklo, tak můj muž měl o mě taky starost, tak mě sypal někam schovat nebo to, tak povídal: „Pojď, jdeme domů.“ A šli jsme domů, takže my už jsme tady na tom náměstí ani nebyli.

To bylo 2. května, druhý den to byl čtvrtek. To si pamatuji. Ne, to byla středa, 5. bylo v sobotu. A v sobotu, když jsem byla doma, sousedka mě pozvala na oběd, paní Ondrová nějaká, tak hlásili z Prahy, že začala revoluce. Tak to jsme už poslouchali, pak se dalo do deště, druhý den potom přšelo. No už to začalo pak v Praze, že jo.

A ty nálety na tu sklárnu...

Na sklárnu to ani nebylo, to bylo na Boleslav a tam někde.

Takže jste měli jenom obavu, že by se to mohlo obrátit?

No, tak to ne. To s tím nesouviselo, to vůbec. To nebylo v tuhle dobu, to bylo ještě před tím.

Já myslel, jak jste říkala, že jste odešli z práce, i když jste tam ještě měli být. Že jste se šli schovat před tím náletem...

To bylo ještě před tím. To bylo ještě před tím povstáním, to s tím nesouviselo, to ne. To ne, to tady nebylo tohle. To přišlo až po tom pondělku, když tady jezdili ti Rusáci. A to jsme se schovali u těch Toušků tam, vedle toho Bati byl takový průchod, co je tam to sklo, do té chodbičky.

Potom, když začali ty procesy s těmi kolaboranty, bylo jich tady v Poděbradech hodně, co kolaborovali s Němci?

No, tak tady ani takové soudy nebyly. To byl ten soud s tím Korcem. Nějaký pak zavřeli, nějaký zas odvezli, nevím. To už vám nemůžu ani tak... To už nevím. Vím, že byli taky zavření, že byli zavření na zámku.

Můj muž taky nastoupil jako záložník. Jeho povolali jako vojáka, že jo. Taky hlídal na zámku, ty ženský co kolaborovaly. Pak přišel nějaký Rus a chtěl ho zastřelit, že ho nechtěl pustit k paněnkám. No to si pamatuji, že on volal toho důstojníka zase a ten důstojník teprve zakročil a voják pak musel odejít, že jo.

A jak to tady dopadlo s tím povstáním? Přijeli sem Němci potlačit to nějak nebo?

No tak to potlačili, toho 2. května. Tady je vidět na tomhle obrázku, že tady ještě vyjednávali toho 2. května. Tohle není ono, to je 5. Kde to je? Tady to je vidět, tady s nimi vyjednávali 2. květen 1945. To jsou ty esesáci tam a to už tady jsou taky nějaký vojáci naši ve vojenském.

Ty s nimi jednali. A muselo to skončit, to ještě se ukončilo. Ale nikoho nezavřeli.

Takže sami to ukončili? Dohodli se prostě?

Asi se dohodli, protože tady byl Messner, jak oni mu říkali? Jako komisař na tom městě. Mně taky přinesla oběd jednou nějaká paní Bělská, oni dělali na radnici, ten její muž a ona tam uklízela a bydleli tam, ten její muž tam sloužil jako domovník.

Ona mi přinesla oběd, to byla naše známá. A ten Messner jí říkal: „Přišlo mi udání, že jí podporujete, že jste jí nosila oběd. Prosím vás nedělejte to, protože kdyby mi přišlo udání druhé, já bych musel zakročit.“ Takže ten Němec byl slušnější než ty naše lidi.

Tak nevím, jestli on tady v tu dobu ještě byl nebo nebyl, že se dohodli. Prostě to skončilo toho 2. května. Nic se nedělo, nikoho nezavřeli, ale to už byla otázka pár dnů. Pak se to

přetáhlo nějak do Nymburka taky, ono to šlo nějak jako vlna, že jo. Pak to nastalo v Praze a tam už se hold střílelo.

No a já v neděli, to bylo 6., jsem mazala zas pro ty zbraně na hřbitov. A můj muž mi povídá: „Heleď, já s tebou nepůjdu, já na tebe budu čekat na druhé straně. Až se budeš vracet, kdyby tě zastavili vojáci a chtěli vědět, co neseš v tě tašce (protože tam hlídali vojáci, že jo, tam byly taky ještě udělané zátarasy u těch mostů atd.), a kdyby tě zastavil ten voják, tak si tu tašku postav na zábradlí, otevři ji a jako, když ti spadne do Labe (i s těmi zbraněmi jo).“ No, takže já už jsem se jenom kulila, protože se mi narodila dvojčata a šťastně jsem to donesla domů. A když jsem to přinesla, tak celou válku jsme to opatrovali a bylo to k ničemu.

To bylo zrezavělé?

Nebylo to dost kvalitně uložené, leželo to tam tři roky.

Nějaká vlhkost se tam dostala...

A ještě bych se zeptal. Když skončila válka, tak se vlastně Sudety vracely k Čechám, byly tu pak nějaké spory o Těšínsko s Polskem a o další oblasti. Vnímali jste to, tady ty spory?

No nevnímali, nevnímali, protože mně se 10. srpna narodily děti. Můj muž nastoupil na vojnu. Narukoval do Prahy na letiště. Na Ruzyni, tam poznal toho generála Eisenhowera, Montgomeryho tam viděl taky, všechny tyhle vojáky. To tady tenkrát taky jela parlamentární delegace, myslím, až do Hradce dojeli tenkrát. Ty parlamentáři. Tady jeli v těch květnových dnech, to si pamatuji ještě.

Taky si pamatuji, jak zastřelili toho Hampla.

Nebyla tady barikáda nějaká? Zrovna tady u sklárny?

Barikáda ne, ale tady byly u závor takové ty zátarasy, ale to právě stavěli ty Technische Nothilfe. To bylo povinnost, že museli udělat takové ty zástavy, zužovat silnice, aby nemohli projet nebo něco takového... No a ve sklárně, pak rozdávali zbraně. Tady stály takové obytné budovy, tam bydleli skláři a říkali tomu švábovna a kasárna. Protože to bylo takové, no pak to zbourali, že jo. Postavili tady tu novou pec a on tenkrát tam šel můj muž do vrátnice do sklárny, aby mu dali taky zbraň. To se říkalo, že sem jedou Němci. Od toho pátku nějak a už se na něj ta zbraň nedostala. Neměl žádnou zbraň. Tam dávali pušky.

Teď se rozkřiklo, že jedou a on mě nastrčil tady do té chodby, do těch kasáren a byl tam se mnou, že jo. A teď vidíme tady v téhle naší ulici, že tady stál Šindýlek nějaký, taky dělal ve sklárně, a měl na sobě helmu, jak nosili, takovou tu tropickou.

Takovou tu jako měl Holub Emil, takovou tu...

Něco takového. Takovou tu kulatou jak do tropů. A on měl v každé ruce pistoli a můj muž říkal: „Podívej se ten Vlastík, ten blázen, vidíš co to je... Takovýmhle klukům dají zbraně, který neumějí s tím zacházet, nevědí co to je. Kluci nerozvážný, nebyli v životě na vojně, neviděli nikdy nic střílet...“ a on povídá: „Stojí uprostřed ulice, kdyby vyjeli, někdo sem přišel, tak to do něj napálí a je po něm.“

No a oni pak zastřelili toho Karla Hampla, ten taky takhle zbytečně přišel o život. Zbytečně. S tím Karlem Hamplem jsme byli v těch Litoměřicích v jednom českém hotelu. To vím, že jsem tam byla vzhůru a to jsem se taky bála těch štěnic. Oni říkali, že jsou všude štěnice, já tam ani nemohla spát. Nemohla jsem usnout, slyšela jsem, jak tam pochodovali ti vězni, potom z toho Terezína po té dlažbě. Ten Karel Hampl tam spal dole, to jsme byli u nějakého českého hoteliéra.

Ten takhle zbytečně v těch Poděbradech přišel o život, že vykročil proti tomu autu těch esesáků, co jeli, a myslel si, že je zastaví. On měl nějaký samopal, ale ten chlap na tom autě to do něj napral. To se nebere žádný pardon, pro ně to byla pořád ještě válka, takže ti chtěli utéct. Protože oni utíkali před Rusákama. Utíkali před Rusákama, ti se jich báli.

A kde tady sídlili ti Němci?

V parečku, vždyť oni měli všechno obsazený, tam měli nějaké takové velení. Všude ty děti německé, ty už odlišovali předem. Ty se musely taky odsud stěhovat, že.

Ale ten Karel Hampl takhle zbytečně přišel o život, ani nevím kolik mu bylo let. Asi dvaadvacet.

A on byl asi členem Junáku, že?

No to byl, to už před válkou. To byl.

Já bych se ještě zeptal, jak jste chápali, nebo jaké bylo veřejné mínění, na tu pozemkovou reformu, když se rozdrobovaly ty polnosti, co zbyly potom po Němcích?

Já už jsem se potom tomu už moc nevěnovala, protože jsem měla ty malé děti. Tu už jsem ani nějak moc už nevnímala. Víím, že když se děti zrovna narodily, že potom shodili na Hirošimu tu pumu, že to byl již konec definitivní.

Samozřejmě, že jsme vnímali i to, že nebýt Ameriky tak ani Rusko to nevyhrálo. Protože to byli úplný ubožáci z kraje, protože když začala ta válka, tak se dostali až k Moskvě, že jo. Oni neměli ani oblečení, ani jídlo, nic, vždyť nakonec i v těch knížkách. Tady taky nějaký mám. Obklíčení v tom Petrohradě, tam ti lidé zkusili. Rozhodl to až ten Stalingrad. Nebýt Ameriky, tak ta válka vůbec neskončila dobře pro nás.

Byl znát rozdíl v tom politickém systému po květnu, který tady byl, a politickém systému prvorepublikovém před válkou? Jak byla ta Národní fronta a všechny strany v ní musely být.

No to už právě dostávali. Ti Rusáci už tady měli všechno v ruce a ti komunisté už potom začínali, že jo. Nejdřív lidem slibovali, rozdělili majetky lidem na vesnici, aby mohli hospodařit a pak jim to zase všechno sebrali. No vždyť v roce 1946 byly volby. Beneše jsme měli ještě, vrátil se jako prezident. Právě i támhle ten zrádce, celá ta vláda sociálně-demokratická, když potom je sloučili s nimi tak už to bylo potom špatné.

A bylo v těch sklárnách třeba hodně komunistů? Těch dělníků?

Bylo, bylo.

A bylo znát, že od toho roku 1945 už to směřuje pod ten vliv Sovětů?

Po roce 1946 už to bylo vidět, že už to není to, co to mělo být.

Takže ten pětačtyřicátý ještě ne?

To byl květen, ještě ten rok to bylo ve válce. To se ještě tak nevnímalo.

Třeba někdy v říjnu proběhlo znárodnění větších podniků nad 500 zaměstnanců. Třeba doly a těžší průmysl...

No to jsem nevnímala. To přesně nevím. To si pamatuji až rok čtyřicet osm. Když to přišlo. Že tady byla stávka potom. Plešingr musel taky odejít. Myslím, že to bylo už v roce 1948, když on odešel. Pak se tam ale zas vrátil ještě jednou myslím.

On potom někdy v těch padesátých letech zemřel, měl asi nějakým způsobem podlomené zdraví...

Měl. To na něj psychicky působilo. Poněvadž mu vzali práci. To co měl nejraději. To na něj působilo. A Míla tam pak nastoupil do PAMu, že jo.

Toho jste znala tedy nějak víc, mého dědu? Jako syna toho Plešingra ředitele.

Toho jsem znala taky. Oba jsem znala. S tím starším jsem prožila válku. Míla byl mladý hoch ještě. S ním jsem se seznámila, když nastoupil do sklárny jako úředník.

Já už jsem měla hodně práce, měla jsem děti malé, to bylo sto plín denně. Můj muž se vrátil z vojny až někdy koncem, snad až v prosinci, až koncem listopadu.

Ještě mi udělali benevolenci a to bylo také díky Plešingrovi. Já jsem ráda, že vám to můžu říct, aspoň mám takový pocit, že si rovnáme účty.

To ne snad.

Ne, opravdu, oni mi pomohli Plešingrovi a my jsme. Nemůžu si stěžovat na ně a oni ani na nás. Protože maminka posloužila paní Plešingrové, když bylo potřeba pomoc, něco udělat, a Plešingr zas pomohl nám. Znali jsme se tak nějak no.

Vím, že můj muž potom, to už byly dětem čtyři roky, to jsem měla strašný rok. Dětem byly čtyři roky a z jara se rozstonal, 2. dubna se rozstonal, první byl Toník na spálu. Druhý byl, 4. dubna se rozstonal Jirka na spálu a 6. dubna já na spálu. Všichni tři jsme měli spálu a to se ještě neléčilo penicilinem, všichni tři jsme žili tady v té kuchyni. Můj muž žil nahoře v pokojíčku. Chodil do práce. My jsme museli být šest neděl doma izolovaný. Maminka nám vařila, můj muž chodil nakoupit. Ten dostal chřipku, angínu měl tenkrát a chytil tuberkulózní bacil. Takže on se nemohl s námi nějak pak stýkat. A když jsem se z toho šestinedělí dostala, já už jsem tady poslepu skládala stavebnice. To bylo hrozné. Kryšpín nás ještě nějak tak léčil, to byl ten maminčin spoluvězeň, když ho zatkli.

Vím, že potom můj muž byl v Kolíně v nemocnici. Maminka odjela do Velké Úpy k jedné spoluvězeňkyni na chalupu, takže to bylo v roce 1949. Byla tam s dětmi, aby byly izolované a najednou mi přišel telefonát do sklárny, volal Plešingr: „Maminka vaše je v nemocnici v Maršově, máte si přijet pro děti.“ A já jsem říkala: „Pane správce, řekněte mi pravdu.“ Já měla strach, že ji ranila mrtvice: „Pane správce řekněte mi pravdu, jestli je maminka v nemocnici nebo jestli neumřela.“ Já měla strach. On říkal: „Ne, seberte se. Jeďte vlakem, je v Maršově v nemocnici.“ Tak já jsem jela vlakem. Takže já jsem měla muže v Kolíně v nemocnici, maminku v Maršově v nemocnici, tam si zlomila nohu. Tak já jsem jela pro ty děti čtyřleté. Ty jsem nemohla nechat tam u paní Pejšovi a vím, že mi Plešingr řekl: „Buďte doma, tady to nějak zařídíme.“

Tak mě s tím docela pomohl. Pak mě byli taky tady navštívit Plešingrovi.

To jsem měla takovýhle rok, takže já jsem neměla pomyšlení na sledování takových situací, protože já jsem byla v situaci sama.

Jenom vím, že rok 1948, když to bylo potom znárodnění, že tady se muselo jít stávkovat a k nám nastoupil nějaký Rajdl, který přišel ze západní armády. Ten to tam měl taky takové vachrlaté, nechtěli ho pořád mezi sebe přijmout.

Dále hovor pokračuje nástupem komunistů k moci v roce 1948, nátlakem na radnici a prověrkami v padesátých letech.

Věděli jste před válkou, že v Rusku je diktatura? Že to je taková země?

Ne, to jsme nevěděli.

Starý Bilinger měl pověšeného Stalina na zdi a každý večer před ním salutoval. Ty bydleli s námi na chodbě.

Prošla jsem sklárnou od píky a nakonec jsem skončila v účtárně na realizaci.

7. 2. 2. Přepis rozhovoru s Mgr. Radomírem Simjansevem

Tady třeba jak vedou toho kolaboranta.

Korce?

Korce no. A vy jste Poděbradák jinak, jo?

Ano jsem.

Takže jste to jméno slyšel? Korec.

Slyšel jsem to.

Víte určité kde je hotelová škola, já jsem tam třicet let učil. Dneska je to zastavěné, ale tam bylo nádvoří, dvůr, a tam byla taky městská věznice. A toho Korce, oni ho odsoudili k trestu smrti a na tom dvoře byl popravený. Poprava byla ovšem neveřejná, samozřejmě.

Tak tady tyhle všechny věci, co jsem přinesl, jsou vám k dispozici, já jsem z toho dělal výstavu k 55. výročí.

Tyto negativy existují, ví se o nich.

To jsou květnové události tyhle fotografie. Podívejte, tahle fotografie je dost významná. Městští zřízení poprvé po těch letech vztyčují státní vlajku.

Nemám to chronologicky seřazené, ale tady to je významný okamžik. Takovou osobností poděbradskou pětáctýřicátého roku byl tento pán, docent Filip, skaut. Já jsem byl taky skaut, mně bylo patnáct roků. Byl jsem s ním v hodně blízkém kontaktu. Byl to člověk hodně vzdělaný a známý. Stal se také prvním předsedou revolučního národního výboru.

Myslíte, že bych si ty fotografie mohl ofotit digitálním fotoaparátem?

Podívejte, já myslím, že je to zbytečné, já vám to nechám k dispozici, ale já myslím, že by bylo lepší, kdybychom se podívali po těch negativech na to proboštství. No jak budete chtít.

Tohle je zase velmi zajímavá věc, protože tady totiž se roznesla zpráva z Nymburka, že už je konec války. Ono to tedy bylo předčasné. A tak se začaly samozřejmě sundávat německé nápisy. Tohle je tehdy velmi vážená osobnost, pan řezník Douša, ten to tady řídí. Tohle už je veselice v lázeňském parku, to jsou ruští vojáci. Tady to je celá ta smutná událost. To vy víte určitě, že tady došlo k té tragedii.

To je ta přestřelka.

Tady je parte Karla Hampla, tak ten Karel Hampl. Já vám to, to si tady potom asi vezmete... Tak tady na tom místě stojí čestná stráž. Tady je Hampl. No prohlížejte.

Tady totiž, tohle byl tuším Farský, fotograf, kterého já obdivuji, protože on byl skutečně u všeho v tom roce 1945. Tak tohle je moment tragický, tady přijíždí, tohle je hotelová škola, to auto přijíždělo a on vyběhl od Libuše. Bylo to nerozvážené. Nekrytý voják proti tomuhle tomu. Tak oni ho zastřelili.

To je fotografie přímo z toho dne?

To je ono. To přijíždí to auto, je to obdivuhodné, že ten Farský u toho zrovna byl. Podívejte, tady jsou.

To jsou přímo ty, co ho zastřelili?

Ano, to je to auto a tady leží Hampl. Proto říkám, že to jsou velice cenné fotografie. Na tom místě byla potom vystavena jeho rakev. Tady stojí čestná stráž, vojáci, to je všechno po 9. květnu. Tohle to je veselejší, to byla veliká veselice v lázeňském parku. Tohle je docent Filip, tehdy nebyl docent ještě, tady je konzul Velechovský, tady jsou vojáci ze sovětské posádky, tady jsou skauti poděbradští. Toto je dcera doktora Filipa, to není podstatné. Tady je plukovník jeden z našich legií. To není tak podstatné, tohle je taky z těch oslav.

Tohle je moje osobní fotka, velice cenná, tak to byla veselice veliká, celý město tam bylo, a tady tančí sovětský voják s naší občankou, která potom emigrovala. To byl pětáctý rok a tady stojí tahle dívka, která se pak stala mojí paní, ale až v roce padesát šest. Tady jsou vyznamenávání sovětských vojáků.

To je tedy 9. květen?

To jsou všechno události 5. – 9. května. Němci potom museli dělat zátaras, k tomu tedy nikdy nedošlo, kdyby sem vjely tanky, tak to potom Němci museli odklízet.

Ti zajatí tedy?

Ti zajatí. Tady jsou zajatci, je vidět, že se o ně celkem pečovalo. Dostal pro celou skupinu tady salám.

Oni byli zavřeni někde ve Zboží, že jo?

No to mám tady. Ano, to vám všechno ukážu. Tak tady musejí právě oddělovat ty zátarasy, to je Husova ulice. Ulice, která ústí tady do Jiřího náměstí. Tadyhle to se vzdávají. Tady to už je odjinud, protože Praha volala o pomoc. Tak se okamžitě dělaly akce na pomoc Praze. Tohle je pro Poděbradáky, pro nás zajímavé, tak se svázelo jídlo. Do toho byli zapojeni i studenti a tenhle studentík, který byl o čtyři roky starší, ne o pět starší, to byl student, který v osmačtyřicátém roce utekl. Emigroval a stal se později ředitelem Královské komorní galerie v Haagu a profesorem, uznávaným odborníkem na výtvarné umění. Přednášel v Torontu. Osobně jsem se s ním velmi dobře znal.

Toto je ten první den, kdy se roznesla od Nymburka zpráva, že je konec války. Tak se to všechno seběhlo na náměstí. Tady ještě je vidět, že visí německá vlajka.

Tady už je to posunuté o nějakou chvíli dál. Tady mluví doktor Filip z balkonu radnice.

Ten doktor Filip, ten byl také vězněný, že?

Ano, tady je knížka, která by vás mohla taky zajímat. Jmenuje se to My tři doktoři. Byl to doktor Filip, doktor Sailer a doktor Kryšpín.

Tohle je zajímavá fotografie. Na Jiříkovi už vlaje státní vlajka, ale zámek je ještě obsazený Němci.

Tohle už projíždějí tanky vítězné, samozřejmě se hned aktivizovaly všechny ty korporace. Tady zastavují hasiči. Tady ta domobrana, zastavují a kontrolují každé auto, co projíždí.

Tady je také zajímavá fotografie, to se zbíhají lidé, když Německo kapitulovalo, tady taky ten plakat.

Tak tohle jsou myslím Američané, ano to projíždějí americké tanky. Projíždí a také ho lidé vítají.

K nám také došli Američané?

Taky sem došli.

No a tady jde delegace na zámek, já tady poznávám také doktora Filipa. Tam jednali s tím velitelem.

Já bych se ještě vrátil k té předchozí fotce, oni tady byli tedy Američané dřív nebo později než ti Rusové?

No asi první sem dojeli Rusové. Tady je převrácený německý tank. Vy jste se ptal na ten sběrný tábor, tak ten je tady, ten byl na kraji města. Zajatecký německý tábor.

Tady taky muselo dojít k nějaké přestřelce, zřejmě na zámku, podle skříní. Tady leží nějakí mrtví Němci.

No tady už Němce vedou, přivádějí od toho mostu od obory naší. Tohle jsou taky Němci. Tohle Rusové, je vidět, že jsou unavení, přijeli tady na náměstí. Tohle jsou taky Němci odvádění. Tohle taky, tady ranění.

No a tohle myslím je obrázek ještě z toho druhého května nebo dříve, protože je tady stále německá vlajka. A to byla první taková manifestace v Poděbradech. V první chvíli to bylo trochu komplikované.

No tak, říkám, není to srovnané. Tady leží Hampl. Hampl a to auto tady. Tohle je z těch oslav.

Takže on byl vlastně velmi mladý, že jo?

No, jemu bylo asi devatenáct. To já vám pak ještě ukážu. Tohle je Filip, to je doktor Jeschke evangelický farář. Tohle je generál Mrázek. To je naše nějaká delegace, ale to už jsou i Rusové tam. Tady je ten Ľla Řezníček, to už ta fotka tady byla.

Tohle je velká akce, to je radnice, to se sbíralo jídlo do Prahy, protože Praha volala o pomoc.

Tady jsou ti dva zřízení. Tohle Sověti a naši. Tady nějaký sokolík.

No ta rakev s Hamplem byla vystavená tam v místě, kde zemřel. Tam pak stála čestná stráž. Tady je nejznámější česká komunistka Skokanová.

Tady to byl hodný člověk, trochu možná potrhlý. Prodává první Poděbradské noviny, po válce hned co vyšly.

Co tady vlastně v tom roce 1945 vycházelo za noviny? To byly Poděbradské noviny?

No Poděbradské noviny.

Poděbradské zvěsti jsem ještě viděl v muzeu, že tam byly...

To je možné no. Tak to je to moje co jsem měl. Tady prohlíží auto a tady sundávají lidi německé nápisy v té euforii.

Tohle je u záložny. Projíždějí sověti. No, tady je. Taková bezvýznamná věc, tady byl nějaký pan Kvasnička, měl krámk s rádií, no a v pětačtyřicátém se poslouchal rozhlas. Tady lidi

poslouchají co se děje v Praze. Tohle jsou poděbradští studenti, kteří sbírají to jídlo. Tady se sundávají ty tabulky.

A to už je tedy po osvobození?

Jo, to už je po osvobození. Tadyhle se sundávají ty cedule. No tak to je to co já mám. Já jsem dělal, vždy když bylo výročí, dělal jsem. Tady to je naposledy. Myslím, tady to je pětapadesát let. Čili to jsou všechny ty fotografie tady.

Taková výstava.

Výstava, aby se na to lidé upamatovali.

No já mám tady jednu věc, to by bylo potřeba ofotografovat, protože to bych nerad dával. Já jsem byl, mě bylo patnáct, já sem byl jako revoluční spojka Národního výboru a já jsem dostal tady ten papír, protože situace byla, že Rusové sbírají hodinky a kola, potom byli jak posedlí, tak jsem měl papír, že jsem pověřen Národním výborem jako spojka a že mi bylo přiděleno jízdní kolo. Že to nepodléhá válečné kořisti, to jsem měl.

Můžu si to ofotit tedy?

To můžete, ale počkejte, to si ofotíte potom. Tady je, to je autentická věc, to si ofotíte, ale to já bych nerad někam pouštěl. Toto je, toto to měl Hampl na rameni, to je Spolek studujících Poděbradska, tedy ne na rameni, ale na rukávě to měl. To on přímo měl, takže to jsou autentické věci. Tady je parte.

No, tak to je asi tak všechno co já vám můžu ukázat.

On vlastně ten Hampl měl otce zavřeného taky.

Ano, ano, ano.

Ten se vrátil až potom co byl zastřelený, že jo?

A prosím vás, tady, nevím jak, ale asi jednorázově vyšel tento časopis Lázně Poděbrady. To bylo vydané k příležitosti návštěvy prezidenta Beneše v Poděbradech. Tady je prezident Beneš, paní Hana Benešová, doprovází je Filip. Doprovází je Piha, ten byl za komunistickou stranu, ten se stal pak ředitelem Zemědělské školy. Tohle je prelát Sobota, ale tohle je důležité. To jsem rozmnožil, protože už jsem věděl, že to budete potřebovat. Tady vedle těch fotek, to je průběh těch událostí a jsou tam komentáře příslušné.

Těch fotografií?

Těch fotografií, takže ty já vám... No tak podívejte se, to si vezmete...

Takže to si můžu nechat?

Jo, jo, to si můžete nechat.

Děkuji moc.

Prosím vás, tady jde o jednu věc. Všechny fotky tady jsou, kromě jedné, která je velmi důležitá, to je tato fotka. To je nádvoří poděbradské Sokolovny a tam se nahromadili lidé, ale bylo to ještě předčasné.

To byl tedy ten 2. květen?

No a lidi se tam nahrnuli a v tom Fugnerovou ulicí jelo to německé auto. No a tam byla vrata a oni tím dělem do toho narazili, no a najednou, když jede zprava německý tank, tak se to všechno rozuteklo. A tady zůstal stát akorát sám Filip, ten neutekl, ten tam stál. Proti němu bylo dělo, no. Takže to se tam všechno dočtete, takže to máte, jo? Tohle vám taky můžu, kdyby vám to prospělo. To vám asi moc neprospěje.

No tohle je všechno co vám k tomu můžu říci. Co by vás ještě zajímalo?

Já bych se ještě zeptal na to potlačení povstání 2. května, jak tam byla fotka s tou Sokolovnou. Oni se nějak domluvili potom, že jo? Nebo jak to bylo?

Ne, ne. To se rozšířila zpráva od Nymburka, že je konec války. Pak se ukázalo, že je to předčasné. Ta delegace šla na zámek a chtěli, aby Němci složili zbraně. Samozřejmě Němci, tak to víme, jací to byli Průšáci typičtí, to odmítli, dokud nebudou mít z Prahy zprávu, že mají složit zbraně. Ta situace byla dost vypjatá, protože oni varovali Filipa a tu delegaci, aby byl klid ve městě. Takže to ustalo, jenomže už ta nálada byla obrovská od toho druhého května a pak to zkazila už akorát ta smrt toho Hampla.

Takže ono k potlačení jako takovému nedošlo...

Ne, to ne.

Tam jim tedy na zámku vysvětlili, že konec války není...

Odmítli složit zbraně.

A tímto vlastně skončilo, že jo?

Tím se to o dva tři dny protáhlo. To všechno se dočtete tady z tohohle toho, z těchto věcí a od paní Šmilauerové.

Potom jsem taky slyšel, že tady proběhl útok na vlak v těch květnových dnech, a že nějaký Čech tady byl postřelen.

Tak o tom já nic bliž nevím, já jenom... Něco tam muselo být, protože na nádraží je pamětní deska. Tam myslím, někdo to odnesl. A mám takový dojem, protože já jsem kamarádil s Mašínama a s Milanem Paumerem, takže jsme věděli co se děje, a mám dojem, že tenkrát tam někdo předčasně vyvěsil na nádraží vlajku ruskou a ti byli na to dost hákliví Němci. To až všechno přečtete, já vám o tom víc nepovím.

Nejdříve tedy přijeli Rusové a potom teprve to americké auto, jak tam bylo vyfocené?

To americké auto. Oni projeli jenom. Vždyť například víte, že Patton, který byl ohromný borec, ale byl neukázněný. No, neukázněný. Kdyby ho byli pustili, tak on tu Prahu osvobodil dřív. Ale ty zprávy byly zmatečné. A už jsme to hltali. Najednou se rozšířila zpráva, že jsou Američané už u Zdic a oni tam skutečně dojeli, ale zas se vrátili, protože tam byla ta demarkační čára. Oni to museli respektovat.

Takže ten transportér byl ojedinělý případ? Ten se tu ukázal a zas odjel?

Projel. Dokonce, no možná se to někde dočtete, jestli vám něco říkají Velichovky?

To jsou lázně.

Lázně Velichovky, to byl přechodně takový hlavní stan toho... Počkejte já si vzpomenu... Schörnerova armáda. Tak ten Schörner tam měl hlavní stan a ti vyjednávači američtí tam dojeli až do těch Velichovek. To jako je zastřené, tedy možná historikům už je to jasné, ale tady z toho to nevyplyne. Projeli Američané, ale jako první tady byli Rusové.

Vy jste tedy vítali Rusy jako osvoboditele v té době, když skončila válka?

Prosím vás pěkně, teď budu osobní. Mně bylo patnáct let, já jsem se tady narodil a pocházím ze sokolské rodiny, můj strýc pak tady byl náčelníkem Sokola, taky byl zavřený. Na poslední den to chytil, toho Němci zavřeli, ale jenom na pár týdnů ve Valdicích. To byla přestupní stanice do Terezína. A proč vám to povídám tohle to? Na co jste se mě to ptal?

Vlastně jaké bylo veřejné mínění o těch Rusech?

Podívejte se, to já Vám řeknu, doma, pocházím ze sokolské rodiny a v této rodině byl můj otec ukrajinský emigrant. Oni říkali: „No Rusové, to jsou Slované.“ A otec, protože to zažil na Ukrajině, tak jim povídal: „Prosím vás, co to povídáte? Víte co to je? Co se dělo tam u nás na Ukrajině?“ No tomu nikdo nevěřil.

Takže on s nimi měl spíše negativní zkušenost?

No šíleně negativní!

Ale veřejné mínění jako celku bylo spíš nadšení, že jo?

Potom se to začalo teprve zhoršovat, ale to teď s odstupem času, když to sledujete ty věci, nebylo to jednoduché no.

Takže vy jste věděli jaký je režim v Rusku té doby?

Já jsem toho věděl jako patnáctiletý kluk víc, já jsem třeba v šedesátém osmém roce (teď skočím časově). Tady se všechno radovalo, já jsem se vrátil z Ameriky, byl jsem tam za otcem, protože to už se změnilo poměry, po jedenadvaceti letech mě tam pustili. Tak já jsem to, u vědomí toho se všechno děje, ještě jsem říkal manželce: „Ty nikde nepodepisuj žádnou petici, protože už to jméno Simjansev, to je špatně. To nedopadne dobře.“ Olina mi říkala: „Tak nám aspoň nekaž radost.“ Povídám: „Já mám stejné názory jako vy, ale vidím to pesimisticky, že sem Rusové, že nás obsadí.“ „To nemůžou obsadit, Američani to nedovolí.“

No vidíte, jak to dopadlo. Ono to nebylo jednoduché.

To už ovšem v šedesátém osmém toho měli všichni plné zuby, to víte.

A když se vrátíme k tomu roku 1945, bylo už pak třeba koncem toho roku znát, že by se tady komunisté dostávali k moci? Nebo nějaký vliv Sovětů, že by tu byl?

To ještě nebylo. To vám řeknu takový... Bylo to takové tragikomické a samozřejmě v té euforii byly oslavy, se slavilo vítězství a v sala terení tady na zámku byla veliká veselice a hrála hudba, že jo. Poděbrady tam byly celé a teď samozřejmě ti vojáci tam byli také ruští, a že se na ně nedostávalo ženských na tancování. Tam vystoupil jeden komunista na stůl a zařval, zarazil to a povídá, že jako osvoboditelé musí mít přednost, a pronesl tuto větu: „Nejdřív tančí Rudá armáda.“ On chtěl říct civilové a řekl: „A pak teprve civilizace!“
No tak.

Potom to tady začalo být po osmačtyřicátém roce. To nebylo jednoduché. Já jsem byl předseda studentské samosprávy první, tady pak vznikla kolej Jiřího z Poděbrad. Chodil tady, později tedy, Havel, osobně se znám s Milošem Formanem, Ivo Paferem. No jenomže pak přišel osmačtyřicátý rok. Ta škola vznikla za ideální situace, prostě ti tři vězňové, já nevím, co o tom víte, Filip, doktor Jahoda, doktor Sailer. Ti si slíbili, že když to přežijí, že tady vytvoří školu takového anglického typu se skautskou výchovou. No a ono se to povedlo, ten Filip byl obrovsky šikovný...

A ten Jahoda byl taky jeden z nich? Já myslel, že Kryšpín tam s nimi byl...

Ne, Kryšpín byl trochu bokem, ale Kryšpín, ten nebyl v téhle trojici.

To není jeden z těch tří, co psali tu knihu *Byli jsme tři lékaři*?

Ne, ti tři lékaři to se týkalo: Filip... Počkejte, já jsem se k těm knize nedostal, já jí četl jenom útržkovitě.

Já právě myslel, že tam byli Filip, Sailer a Kryšpín a ten Jahoda vím, že je zakladatel gymnázia tady.

Kryšpín s nimi byl v Terezíně a potom ošetřil nějakého studenta, který utíkal. Postřelili ho, takže Kryšpín to odnesl, byl zavřený v Terezíně a pak ho zavřeli komunisté. To byl kouzelný doktor, chirurg. Toho milovaly celé Poděbrady tady Kryšpína. No tak to nebylo, ono to bylo trochu takové zamotanější. No takhle, Kryšpín se akorát nepodílel na vzniku té školy. To vím, protože u toho jsem u všeho byl. Jsem první předseda studentské samosprávy, já jsem tady přebíral na náměstí prapor od ministerstva, že jo. To tehdy nebylo... My jsme měli vlastní vlajku.

No jenomže my jsme ještě odmaturovali devětačtyřicátého a do třiapadesátého odvolali Jahodu, no.

Se to začalo obsazovat podle toho, kdo byl ve straně?

No jistě, to bylo špatné. Takže to byla řadová mánie, že jo. Nejedlý zrušil gymnázia, tam byla střední všeobecně vzdělávací škola.

Někdy v říjnu roku 1945 už došlo k znárodnění nějakých větších, já nevím, třeba dolů, ocelářství nad 500 zaměstnanců. To jste nějak vnímali?

No to se ještě... Ta hrůza co nás čeká, se nevnímala. Ta se vnímala až v sedmačtyřicátém roce po volbách, když to vyhráli komunisté. To už se začaly stahovat mraky na osmačtyřicátý rok.

Takže v tom pětačtyřicátém se to ještě bralo jako v rámci poválečného...

No to, prosím vás, to si nikdo nepřipouštěl, nikdo si nepřipouštěl tu hrůzu, co jsme se jako studenti dovídali později, že byl Beneš varovaný, aby nejel do Moskvy podepsat tu smlouvu, že jo. Tu podepsal 12. prosince 1943. Nebo ji tam podepisoval Fierlinger, ale Beneš tam byl. To je ta fotografie jak to podepisuje Fierlinger a za ním stojí Stalin spokojený, Beneš je tam taky. To se potom všechno vyjevilo. To vzalo hrozný konec.

A třeba potom třeba ten odsun Němců, když byli odsouvaní ze Sudet, to jste vnímali pozitivně nebo negativně?

No tak to je dodnes, to je těžký. Samozřejmě, že to jednoduché nebylo. Prostě odsun bylo rozhodnutí spojeneckých armád, spojenců ne armád to jsem se špatně vyjádřil. Spojenci. A teď to házet na Beneše... A to co tady dělali Němci těch pět let, šest let, koncentráky a všechno a že to potom v tom blázinci, který nastal, někdy Němci odnesli? No tak to odnesli. Tady to odnesl ten Korec, ale byl souzený normálně.

Že tedy dneska, to jsem slyšel... A slyšel jenom, že přijeli z Terezína vězňové a že si to začali vyřizovat s nimi, ale to je těžké...

Ale všeobecné mínění bylo spíše nakloněno tomu odsunu, když prožili tu válku?

Tak to určitě. Teď mluvím sám za svoji osobu, ale jsem o tom přesvědčený, že jo. Samozřejmě, že je to spravedlivé, protože dodnes se to snaží komunisté tak nějak zaretušovat a to, ale faktem je, že tady byla za války nálada protiněmecká, protože jsme lázeňské město penziony se musely vyklidit a sem přišla Hitlerjugend z těch vybombardovaných měst. Ale jak oni se tu chovali, každé ráno pochodovali, bubinky... Tu jednu písničku, tu jsme znali s hrůzou, procházeli městem a chovali se tu hrozně nadřazeně. To byla nenávist k nim teda.

To byly v podstatě věkem vaši vrstevníci v té době, že?

No tak.

A setkávali jste se s nimi třeba někde? Ve škole nebo tak?

Ne, to ne. No třeba tady na ledě, když se bruslilo, ale málokdy. S nimi žádné kontakty nebyly. Oni měli šílenou kázeň.

Teď jsem si uvědomil, mezi těmi fotkami tady je taky někde... Já jsem si to ověřoval, právě když jsem věděl, že s vámi budu mluvit, tak jsem si to ověřoval, protože jsem si nebyl jist, jestli ta fotka, protože tohle je pohled na druhé nádvoří zámku. Tady je rodná síň krále Jiřího, tady byly nastoupené ty jednotky Hitlerjugend a přišlo se na ně podívat to vedení SS. Já jsem si nebyl jist, ale ověřil jsem si to, ten rozkročený chlap je Karel Herman Frank. Ten se tady byl podívat.

Pak jsem se chtěl ještě zeptat, tady jak se stavěly ty zátaras, to se vlastně zužovala vozovka, aby...

To abych vám řekl pravdu, to si pamatuji velmi málo, protože v té ulici, kde byla později moje paní, tam měl děda, tedy tchán, kráček, tak vím přesně, kde to bylo, ale k tomu nikdy nedošlo. Tady se uvažovalo, že by mohla nastat situace, že by sem mohly ty tanky projet, ale sem nikdy nejely. Jenom normální vozy vojenské.

Taky jsem se doslechl, že v poděbradské sklárně se rozdávaly pušky, že je tam měli ukryté...

O tomhle vám nic neřeknu, o tom mám vážné pochybnosti. Tady se ty názory potom diferencovaly. Oni se ti komunisté začali projevovat, hlavně například zmizel pomník Tomáše Garigue Masaryka. U nás byl jednou instalatér, to je tedy jen taková drobnost, která to dokresluje, a manželka mu dala jednoho panáka a druhého a on se potom rozpovídal. On to byl celkem slušný kluk, dělnas, tedy manuál, ale celkem slušný, a on povídal: „Já jsem byl určený do tě čtyř, která půjde toho Masaryka odstranit, a já jsem nechtěl.“ To neměl důvodu, to bylo za dost tvrdého komunismu. Byl to takový kluk, dost tedy seriózní, čili... No a dodnes říkají lidi, nikdo neví, jak to bylo, ale ten pomník se prostě ztratil. Ten pomník zmizel.

Já jsem před vámi mluvil s paní Neumajerovou za svobodna, jestli ji neznáte? Ona byla právě zaměstnankyní skláren a ten hovor se hodně točil kolem těch skláren, kde ona byla zaměstnaná, a ona tam vyprávěla o tom řediteli Plešingrovi...

To jméno je mi známé, já jsem ve sklárnách jako student byl na brigádě, protože jsem dělal výtvarnou výchovu. Tak jsem tam byl a obkresloval, jako studentík jsem tam obkresloval nějaké ty návrhy pro ty brusiče. Tak to pamatuji trochu, ale to ještě se ta situace tak jako vykrytalizovává. To byly sklárny, to byla bašta komunismu.

Oni toho ředitele, který byl vězněný za války v koncentracích, oni ho potom komunisti sesadili a dali si tam...

Toho Plešingra?

Ano.

To je možné. Tam byl Felker, to byla pekelná postava.

Ona mluvila tedy o nějakém panu Fialovi, že tam byl.

To jméno mi něco říká, ale ne konkrétně...

...

...

Možná bych si ještě vyfotil ty věci z rukávu Hampla.

Ano, to samozřejmě.

A jak jste ty materiály získal?

Já už ani nevím, někdo mi to dal, když jsem byl na radnici. Pro mě to mělo velkou cenu, protože to je autentická záležitost. To jsou tyhle ty tři věci.

...

7. 3. Kompaktní disk se zvukovým záznamem rozhovorů

